

**“És molt més fàcil esquivar xeringues que bombes”: una aproximació
etnogràfica al moviment antivacunes a Catalunya**

Patricia de Llobet Viladoms

Tutora: Yolanda Bodoque Puerta

Treball de fi de màster

Màster Oficial de Antropologia Urbana, Migracions i Intervenció Social
Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social

Juny 2022

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Resum

L'esclat de la pandèmia produïda pel virus SARS-CoV-2, va tenir un gran impacte social i econòmic a les societats de tot el món. Les diferents mesures imposades per intentar controlar els contagis, van ser percebudes com a arbitràries i com un atac a la llibertat individual per moltes persones, en especial pels col·lectius antivacunació. Durant el transcurs de la pandèmia, aquests grups, van trobar una oportunitat política immillorable, primer amb la carrera de les farmacèutiques per sintetitzar les vacunes i també al llarg de la campanya de vacunació, temps durant el qual, van anar guanyant protagonisme mediàtic i social. Els col·lectius antivacunes s'han mostrat especialment actius durant aquest temps, fent ús de l'acció col·lectiva i mitjançant Internet i les xarxes socials, han convocat protestes i manifestacions com a forma de pressió contra les mesures que han considerat injustes. Aquest treball és una aproximació etnogràfica al moviment antivacunes a Catalunya en temps de la COVID-19, que té com a objectiu caracteritzar el fenomen, per conèixer els diferents perfils presents en el moviment, els seus discursos i les seves reivindicacions.

Paraules clau: Vacunes, antivacunes, COVID, discurs, pandèmia, Xarxes Socials.

Resumen

El estallido de la pandemia producida por el virus SARS-CoV-2 tuvo un gran impacto social y económico en las sociedades de todo el mundo. Las distintas medidas impuestas para intentar controlar los contagios fueron percibidas como arbitrarias y como un ataque a la libertad individual por muchas personas, en especial por los colectivos anti-vacunación. Durante el transcurso de la pandemia, estos grupos encontraron un momento de oportunidad política inmejorable, primero con la carrera de las farmacéuticas para sintetizar las vacunas y también a lo largo de la campaña de vacunación, tiempo durante el cual, fueron ganando protagonismo mediático y social. Los colectivos antivacunas se han mostrado especialmente activos durante este tiempo, haciendo uso de la acción colectiva y mediante Internet y las redes sociales, han convocado protestas y manifestaciones como forma de presión contra las medidas que han considerado injustas. Este trabajo es una aproximación etnográfica al movimiento antivacunas en Cataluña en tiempos de la COVID-19, que tiene como objetivo caracterizar el fenómeno, para conocer los diferentes perfiles presentes en el movimiento, sus discursos y reivindicaciones.

Palabras clave: Vacunas, antivacunas, COVID, discurso, pandemia, Redes Sociales

Abstract

The outbreak of the SARS-CoV-2 pandemic had a major social and economic impact on society worldwide. The measures imposed by governments to attempt to control the contagion were perceived as arbitrary and as an attack against individual freedom by many people, especially by anti-vaccine groups. During the course of the pandemic, these groups found an excellent political opportunity, first with the race of pharmaceuticals to synthesize vaccines and throughout the vaccination campaign, during which time they increased social and media appearance. The anti-vaccine groups have been particularly active during this time, using collective actions and through Internet and social media, have called for protests and demonstrations as a form of pressure against the measures they considered unfair. This work is an ethnographic approach to the anti-vaccine movement in Catalonia in COVID-19 time, to characterize the phenomenon, the different profiles in the movement, the speeches and its claims.

Keywords: Vaccines, Anti-vaccines, COVID, Speech, Pandemic, Social Media.

Agraïments

Vull expressar el meu agraïment a totes les persones que m'han acompanyat en aquest procés.

La primera l'Elisabeth, la jefa, amb la que he tingut la sort de treballar els últims 12 anys. Sense el seu suport no hauria pogut fer aquest màster.

Als compis de l'ofi, el millor grup que es podria demanar, en especial a la Gemma i a la Ciru per tota la seva ajuda i suport.

A les companyes del màster amb les que virtualment hem fet camí i descobert *palabros*.

A tot el professorat del màster per tot el que he après, que és molt. En especial a la Yolanda per ser una tutora i coordinadora estupenda.

A les meves amigues per estar sempre. Núries, Anxou, Cris, gràcies infinites.

A la meva família que és immensa en tots els sentits.

Al nucleo duro, Madre, Sisters, Paco, Titu i Rubi.

Índex

1. Introducció	5
2. Estat de la qüestió	7
2.1. Els orígens: vacunes i antivacunes	7
2.2. El desenvolupament científic i la biopolítica de la indústria farmacèutica	8
2.3. L'impuls del moviment antivacunes i les seves conseqüències	10
2.4. Els Moviments Antivacunes i la Societat en Xarxa	11
2.5. Caracterització dels moviments antivacunes: discursos i arguments	14
2.6. Pandèmia de la COVID-19 i el discurs antivacunes.....	17
3. Objectius i metodologia de la recerca	22
3.1. Objectius.....	22
3.2. Tècniques de recollida de dades	23
3.2.1. Etnografia digital	23
3.2.2. Observació participant i no participant.....	25
3.2.3. Anàlisi de dades quantitatives	27
4. Aproximació al moviment antivacunes: una assemblea, una manifestació i una enquesta....	28
4.1. La Revolució Dolça?	28
4.1.1. L'assemblea: veritats, natura i MMS.....	29
4.1.2. De Vacunes i COVID	32
4.1.3. Veure més enllà	35
4.2. It's a Wide World.....	38
4.2.1. L'organització local: Units per la denúncia.....	41
4.2.2. La manifestació: de conspiracions, vacunes i llibertat	43
4.2.3. De rigor i ciència	48
4.3. La dimensió dels discursos.....	51
5. Conclusions.....	55
6. Bibliografia:	61

1. Introducció

L'esclat de la pandèmia produïda pel virus SARS-CoV-2, el març del 2020, va tenir un gran impacte social i econòmic a les societats de tot el món. No era la primera pandèmia global, encara que el 2020 pocs se'n recordaven de la denominada grip espanyola de 1918, que provocar una mortalitat estimada d'entre 30 i 50 milions de persones. El món ha canviat molt en els últims cent anys, la conjuntura sociopolítica, els mitjans de transport, la ciència i sobretot les formes de comunicació. Amb l'esclat de la pandèmia el 2020, una de les novetats que es van produir i que era una situació inèdita, va ser que, mentre vivíem l'experiència de primera mà, des dels mitjans i les xarxes, se'ns narrava el que ens estava succeint i se'ns donaven infinitat de versions diferents.

El confinament obligatori a molts països, va fer que per primera vegada a la història s'utilitzessin a gran escala la tecnologia i les xarxes socials per a ajudar les persones a mantenir-se segures, informades, productives i connectades, però, de la mateixa manera, es va exposar, més que mai a la població a la informació provinent d'Internet i les xarxes socials. La societat anhelava desesperadament dades fiables sobre la pandèmia i el virus, però el mètode científic i la indústria de la publicació científica necessiten uns temps i processos, i no va ser capaç de donar resposta a totes les preguntes que es formulaven, en el moment en què es plantejaven. La diferència amb la pandèmia del 1918, doncs, és que la COVID-19, el 2020 es va convertir en objecte d'interès públic i mediàtic, alhora que en objecte d'estudi mèdic i científic (Larrondo Urela et al. 2021). Aquests aspectes han contribuït a generar el que l'Organització Mundial de la Salut ha anomenat infodèmia, que és el fenomen que es produeix quan hi ha un excés d'informació sobre un tema concret, que provoca que es barregin informacions contrastades i correctes amb altres falses, enganyoses o fraudulentas, i que dificulta que les persones puguin trobar fonts i orientació fiables quan les necessiten.

Durant el confinament, el març del 2020 em va arribar per xarxes socials, un vídeo, on un home que semblava estar oferint una conferència i era presentat com a doctor (no es veia a ningú més, però duia penjant una acreditació, hi havia una pissarra de fons i un micròfon), explicava la relació entre l'aparició del nou virus SARs-COV2, amb la implantació de la tecnologia 5G. Al vídeo relacionava totes les epidèmies dels últims cent cinquanta anys (d'epidèmies anteriors, pesta negra, còlera, etc, no en deia res) amb un salt quàntic en l'electrificació de la terra, afirmava de forma molt convincent, que l'exposició a les ones electromagnètiques, feia que les cèl·lules del cos produïssin toxines. Deia, que la gent pensava que les pandèmies eren provocades pels virus, però en realitat eren

degudes a l'exsudació de les toxines de les cèl·lules, provocades per les ones electromagnètiques. El vídeo va arribar a un xat familiar de l'aplicació WhatsApp, procedent d'una persona de confiança, gens sospitosa de propagar notícies falses, de forma conscient. Aquest vídeo, que em va arribar unes quantes vegades més, em va fer ser conscient que existien formes de pensament alternatiu, que s'atreveixen a qüestionar la ciència i la lògica, i que d'alguna manera estaven buscant la forma d'arribar arreu del món. Versions diferents de la realitat que abans d'Internet i les xarxes socials quedaven relegades a l'anècdota, ara, es tornen virals i s'expandeixen a gran velocitat. Amb el pas de les setmanes durant la pandèmia, una d'aquestes maneres d'entendre el món i la realitat, van anar guanyant protagonisme mediàtic i social, la controvèrsia sobre les vacunes, el que va donar gran protagonisme al fenomen antivacunes i als seus discursos.

En aquest treball he volgut fer una anàlisi del funcionament d'aquests grups, fent un acostament etnogràfic per comprendre quins són, els arguments i motius, que fan, que certes persones, arribin a la conclusió que un avenç científic que ha contribuït a salvar vides i ha ajudat a erradicar malalties que fins fa poc eren mortals, són en realitat un instrument de poder polític i econòmic amb el qual es pretén enganyar o sotmetre a la població.

La intenció ha estat caracteritzar com són els grups antivacunes a Catalunya, analitzar la fonamentació dels seus discursos i les seves pràctiques, per mirar de determinar la seva incidència a la població general. Les preguntes de recerca que han guiat la investigació realitzada han estat: Com s'organitzen els grups antivacunes a Catalunya?, són grups establerts i estructurats o persones que s'agrupen entorn esdeveniments concrets? Quins són els arguments i les reivindicacions d'aquests grups i com els canalitzen? Que fa que les persones es mobilitzin entorn d'aquests arguments? De quina manera ha influït, en els seus discursos, l'esclat de la pandèmia de la COVID? Quina ha estat la dimensió i la incidència d'aquests discursos durant la pandèmia?

Amb el propòsit de donar resposta a les preguntes plantejades, per entendre les dinàmiques que es generen entorn dels grups antivacunes, s'han fet servir diverses tècniques. L'etnografia digital en xarxes, ha permès documentar reivindicacions, preocupacions, neguits i discursos exposats per aquests grups, i a partir de l'observació participant i no participant en actes convocats per grups que es proclamen com antivacunes (encara que com veurem, no de forma exclusiva), observar de primera mà les dinàmiques que s'estableixen en les trobades que organitzen, conèixer com són

proclamats els discursos, i rebuts els arguments per part de les persones participants en aquests esdeveniments.

2. Estat de la qüestió

2.1. Els orígens: vacunes i antivacunes

Començarem l'estat de la qüestió fent una breu reconstrucció històrica que ens permetrà situar, el descobriment de les vacunes com a tècnica de prevenció de malalties i el sorgiment del moviment antivacunes, que com veurem succeeixen de forma simultània. El descobriment de les vacunes va tenir lloc a partir del segle XVIII, quan Mary Wortley Montagu una dona autodidacta nascuda a Londres al 1689, va observar com a Turquia, on va residir entre els anys 1717 i 1718, la verola no tenia la mateixa gravetat que a Anglaterra. Va observar com a Constantinoble es duia a terme una tècnica que consistia en inocular a persones sanes amb pus provinent de pacients lleus de la malaltia, d'aquesta manera les persones inoculades desenvolupaven la malaltia de forma lleu i la superaven sense complicacions, només amb un parell de dies de febre i unes poques nafres (aquest mètode de profilaxi és conegut com a *variolització*). Un cop recuperades, les persones ja eren immunes a la verola. Mary, molt conscient de la perillositat i les conseqüències de la malaltia (el seu germà havia mort de verola i ella mateixa havia quedat marcada per les cicatrius de les nafres que provoca la malaltia), va inocular als seus fills a edats primerenques per evitar la major gravetat de les conseqüències a edat adulta i poc després, es va encarregar d'introduir la tècnica de la inoculació a Anglaterra. El 1722 va aconseguir que la família reial anglesa inoculés als seus fills, el que va provocar una gran acceptació del mètode, tant per part de la classe mèdica, com de la societat anglesa en general. No obstant això, va haver d'enfrontar-se a una forta oposició, principalment per part de l'església, que argumentava que la variolització defugia el càstig de Déu, que és com eren considerades les epidèmies, i a més deien, era un procediment introduït per una dona ignorant (Tuells, 2006).

A partir de la introducció d'aquesta pràctica, anys després l'investigador anglès Edward Jenner (que havia estat sotmès al procediment de la inoculació de la verola de nen), va observar com les lleteres infectades amb la variant vacuna de la verola (Cowpox) no contreien la variant humana. Semblaven immunes al virus després d'haver contret la variant bovina, que era molt menys virulenta que el soca que contagiava als humans. Així, el 1796 Jenner, mitjançant el procediment de la variolització, va extraure pus de les nafres d'una lletera contagiada amb aquesta variant i va inocular a un nen de vuit anys al qual,

més tard, va exposar a la variant humana sense que aquest es contagiés (Riedel, 2005). A partir de 1802, la vacunació es va estendre per Europa i la resta del món, a través de campanyes vacunals com la expedició científica Balmis o Real Expedició Filantròpica de la Vacuna, que tenia com a objectiu fer arribar la vacuna a tots els súbdits de l'Imperi Espanyol (Perigüell, 2003). L'any 1853 a Anglaterra, mitjançant una llei, The Vaccination Act of 1853, es va fer obligatòria la vacunació a tots els infants de tres mesos, i al 1867 a tots els menors de 14 anys.

Anunci contra the Vaccination act finals de 1800

Aquesta manera d'intervenció, suposava una innovació política, ja que va ser la primera vegada que els poders governamentals prenen mesures que afectaven les llibertats civils tradicionals, en nom de la salut pública (Wolfe i Sharp, 2002). La llei va generar un gran rebuig amb arguments que estaven basats en part per supersticions, com la por a desenvolupar apèndixs bovins (a causa de l'origen de virus), però també amb raonaments com que la obligatorietat de la vacuna, suposava una limitació de les llibertats de les persones. El 1867 es va constituir la primera associació anti-vacunació a Londres *National Anti-Vaccination League* i 20 anys més tard, el moviment ja s'havia estès a d'altres països d'Europa i als EUA (Aparicio Rodrigo, 2015).

2.2. El desenvolupament científic i la biopolítica de la indústria farmacèutica

A partir del s. XIX els avenços científics es succeeixen, el desenvolupament de la microbiologia gràcies a Pasteur, la higiene pública, la medicina social, la farmacologia experimental o la química moderna, etc. S'aconsegueix aïllar, a partir de l'opi, la morfina, se sintetitza l'àcid acetilsalicílic i la medicina experimental comença a identificar agents patògens causants de malalties i a buscar la seva cura mitjançant les vacunes. El desenvolupament dels fàrmacs es converteix en el principal recurs mèdic gràcies a la

bioquímica i la biologia molecular. La revolució tecnològica s'aplica a la medicina i al desenvolupament de la indústria farmacèutica i es va produir un salt qualitatiu en la fabricació de medicaments, de manera que, de la producció artesanal de les fórmules magistrals, es passa a la producció a gran escala, sobretot com a conseqüència de les dues Guerres Mundials, els estralls de les quals, van generar la necessitat de fabricar compostos en grans quantitats, per atendre la demanda de medicaments.

A nivell general, les dues dècades posteriors a la Segona Guerra Mundial van constituir un període d'expansió capitalista de l'economia mundial amb alts beneficis i creixement estable. La indústria farmacèutica no va ser una excepció, de manera que als Estats Units les vendes de les companyies farmacèutiques es van multiplicar per cinc entre 1950 i 1972. El sistema, estava basat en la innovació tecnològica i protegit per l'estructura de patents de monopoli, el que va suposar una rendibilitat permanent per aquestes empreses (Bodenheimer, 1983). Un dels arguments principals de les companyies farmacèutiques per a justificar el sistema de patents, el preu dels tractaments i medicaments i en general la cerca de beneficis, era l'elevat cost de la recerca. A partir del 2008 van vèncer algunes de les patents que més ingressos reportaven a la indústria, com el paracetamol, les grans corporacions van incrementar llavors els pressupostos en les àrees de recerca i desenvolupament (I+D)¹. Aquest creixement va anar acompanyat de l'adopció d'estratègies de gestió amb comportaments tan qüestionables com la fixació arbitrària dels preus dels medicaments, campanyes agressives de màrqueting en la presentació de productes, etc.

La prolongació de l'esperança de vida als països occidentals se situava abans de la pandèmia, a països com Espanya, passats els 80 anys, i malalties que fa uns anys eren mortals han desaparegut o s'han convertit en cròniques. Diabetis, hipertensió o problemes coronaris, entre d'altres, són avui dia malalties amb les quals es pot viure amb una acceptable qualitat de vida. Però alhora s'ha creat una dependència artificial a molts compostos. Als Estats Units són coneguts els estralls creats per la dependència als opiacis² d'una part considerable de la seva població a causa de la recepta de mòrfics per a processos dolorosos. És a dir que les dinàmiques capitalistes de les farmacèutiques

¹ Diverses entitats que fiscalitzen el model d'innovació mèdica, expliquen que de la recerca bàsica, la més llarga i complexa, el 80% es fa des d'entitats públiques i quan s'arriba a un avenç prometedor, es quan les farmacèutiques compren la recerca per a fer els assajos clínics. És a dir, que la veritable recerca i innovació es fa en institucions públiques i es al tram final que la continuen i financen les farmacèutiques.

² <https://www.expansion.com/empresas/industria/2021/06/26/60d74b95468aeb91288b45b6.html>

juntament amb una sanitat 100% en mans de grans asseguradores mèdiques han creat, per si mateixes, un problema en la salut pública d'aquest país.

2.3. L'impuls del moviment antivacunes i les seves conseqüències

El 1998, l'investigador Andrew Wakefield, amb un equip de col·laboradors va publicar a la prestigiosa revista *The Lancet* un article³ que relacionava la vacuna contra el xarampió, la rubèola i les galteres, coneguda com la triple vírica (MMR, per les seves sigles en anglès), amb l'aparició de l'autisme. Afirmaven haver trobat una probable associació entre l'autisme i els problemes intestinals en nens amb aquesta condició, i que això era degut a la prevalença del virus del xarampió en els intestins dels nens (Walkefield et al., 1998). L'autor a la presentació dels resultats de l'estudi afirmava que no s'havia trobat cap associació entre la vacuna triple-vírica i el síndrome descrit, però que s'estaven realitzant estudis virològics que podrien donar llum sobre la possible associació. Aquests estudis havien de demostrar la presència de xarampió en el teixit intestinal d'aquests nens, però no es va trobar el virus en cap de les mostres dels participants de l'estudi (Chadwick, 1998). L'impacte d'aquest article, publicat en roda de premsa, va suposar un punt d'inflexió pel moviment antivacunes, i la publicació va agafar impuls i presència mediàtica. Estudis posteriors van demostrar que l'article era altament qüestionable ja que es van detectar nombroses irregularitats; no només formals, com no tenir l'aprovació del comitè ètic de recerca de l'Hospital on es va dur a terme, el baix nombre de participants que es limitava a 12, i els procediments invasius i situacions d'estrès als que es va sotmetre als nens participants per l'obtenció de mostres biològiques, èticament qüestionables; si no que també es va saber que Walkfield, estava relacionat amb l'advocat Richard Barr, que organitzava una demanda col·lectiva contra les farmacèutiques en nom de pares de criatures autistes que tenien la percepció d'una relació temporal entre l'exposició a la vacuna MMR i l'aparició dels primers “trets característics” de l'autisme en els seus fills (Salellas, 2018). Els coautors de l'estudi es van anar retractant de l'autoria de l'article, que finalment va ser retirat 12 anys després de la seva publicació, un cop es va fer pública la sentència del Grup d'Experts del Consell General de Medicina del Regne Unit el 28 de gener de 2010. Walkfield va ser expulsat del col·legi de metges. No obstant la retirada de l'article, l'impacte de la seva difusió a través d'Internet (molt present a finals dels anys 90) va generar importants conseqüències per a la salut pública en molts països. Segons dades del govern anglès els índexs de vacunació encara no s'han recuperat als

³ Wakefield, J. Et al. (1998) “Ileal-lymphoid-nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children”, *The Lancet*, 351 (9103): 637-641.

nivells previs a la publicació de l'article, que al 1995 es trobaven amb una aprovació del 92% i es van reduir fins els 80% als anys 2003 i 2004. Aquesta reducció de la confiança en la vacunació, va provocar brots tant a Anglaterra com a Gal·les entre nens i nenes no vacunats, segons xifres de l'Agència de Seguretat Sanitària del Regne Unit i estudis posteriors (Jansen et al. 2003). L'any 2008, el xarampió va ser declarat endèmic al Regne Unit, 14 anys després que la seva propagació es considerés aturada al 1994 (Jolley i Douglas, 2014)

Tot i que l'article era poc intel·ligible per al públic en general, i malgrat evidència, moltes famílies emparades legítimament en la por de prendre decisions que posessin en risc la salut dels seus fills/es, van decidir no vacunar. Es van posar en marxa els mecanismes de les emocions reflexes, la por, la commoció, etc que com a respostes automàtiques a successos o informacions, quan són preses com a paradigma, augmenten la seva intensitat, la celeritat i la capacitat disruptiva, i poden acabar conduint a la presa de decisions basades en intuïcions. Són el que Jasper (2012) anomena les emocions morals, és a dir, aquells sentiments d'aprovació o rebuig basats en les intuïcions o els principis relacionats amb la satisfacció de fer el que és (o es creu) correcte o incorrecte. L'augment de la presència de grups antivacunes i la difusió de les seves idees es va transformar en un problema social i públic quan es van produir brots de malalties ja eliminades.

El 2015 es va diagnosticar a Olot, un cas greu de diftèria en un nen no vacunat que va morir. L'Agència de Salut Pública de Catalunya va detectar en la població, llavors, molts altres infants no vacunats, els pares dels quals, havien pres aquesta decisió influïts per un grup antivacunes de caràcter naturista, que argumentava que la vacuna contra aquesta malaltia era innecessària ja que la diftèria estava erradicada del nostre país des de feia més de 20 anys. De fet, aquest cas de diftèria, era el primer que es detectava a l'Estat Espanyol els últims 28 anys (Salellas, 2018). És així com el brot d'una malaltia ja eliminada, va passar a formar part de l'agenda d'accions de les institucions sanitàries i com una decisió personal presa en l'àmbit privat, adquireix una dimensió pública, ja que es posa en risc a tota la societat (Gusfield, 2014). Com una situació de desacord i de tensió acaba generant transformacions en uns moments concrets en la vida social d'un col·lectiu (Simmel, 2010).

2.4. Els Moviments Antivacunes i la Societat en Xarxa

Com hem comentat abans, a partir de la publicació de l'article de Wakefield, els antivacunes guanyen impuls degut, en part, a l'accés creixent a nous canals de comunicació amb Internet com a canal de comunicació multidireccional i sense jerarquia,

que facilita la propagació de tota mena d'idees. Molts moviments van saber aprofitar el potencial de la xarxa per a transmetre el seu missatge i expandir els seus discursos sense la dificultat que suposen els filtres de control informatiu o de veracitat d'altres mitjans (Castells et al. 1997).

A la darrera dècada del s. XX va començar una transformació revolucionària de la tecnologia, morfologia i organització de la comunicació socialitzada, definida per Castells (2012) com el pas de la comunicació de masses a l'auto-comunicació de masses. La ràpida evolució de les xarxes, que en poc temps va passar de la primera generació d'Internet (web 1.0), sorgida al 1990, on es podia consultar informació i consumir contingut generat i controlat pel proveïdor, i on l'accés a la informació era unidireccional i sense la possibilitat d'interactuar; a la web 2.0, on el contingut ja és generat per l'usuari que pot compartir la informació a través de xarxes socials, fet que facilita enormement la difusió dels continguts i la comunicació. Els inicis d'aquesta nova forma de socialització va coincidir amb la publicació de l'article de Walkfield. Internet i la societat en xarxa de finals dels anys noranta del segle XX, començaven a ser una plataforma que afavoria la difusió de tota mena d'informacions, notícies i teories. Com ja hem comentat anteriorment, la difusió de l'article, malgrat ser retractat, va produir un terratrèmol a la salut pública de molts països, ja que va ajudar a l'expansió dels moviments antivacunes. La auto-comunicació de masses va suposar que molts moviments socials (també el moviment antivacunes) poguessin esdevenir alhora moviments locals i globals (Castells, 2012).

Al 2016 des de l'observatori Nacional de Telecomunicacions de la Societat de la Informació ja es reconeixia a Espanya una tendència a l'alça en l'ús de les xarxes socials en relació amb els temes de més interès i preocupació sobre la salut individual (Larrondo Ureta et al. 2021). És en aquets context en el que, pel que fa a la salut, tant des de l'antropologia mèdica, la Salut Pública i l'epidemiologia s'assenyala el fet que la xarxa com a plataforma, dona accés al coneixement que abans estava limitat a metges i científics, però també, a teories i opinions que els usuaris comparteixen en línia sobre percepcions, experiències i formes de vida. Els usuaris poden participar compartint la seva experiència sentida, les seves històries clíniques, tractaments, èxits o fracassos i els efectes secundaris experimentats per un determinat tractament, fàrmac o vacuna. Així, es crea un escenari en el que els ciutadans es fan càrrec, de forma més activa, de la seva salut. D'aquesta manera, persones que abans acudien a la consulta a escoltar el que el metge els havia de dir respecte a la seva salut o com havien de tractar-se, mostren ara una major preocupació pels riscos/beneficis dels tractaments o les teràpies; és el sorgiment

del pacient informat, que pren les decisions de manera compartida amb el professional (Kata, 2012).

Les persones, com a consumidores, tenen accés a través d'Internet a gran diversitat d'informació, per una banda, a aquella més empírica i contrastada, basada en el coneixement científic en forma d'articles, moltes vegades escrits en un llenguatge tècnic complex; i per l'altra, a informació sobre experiències d'altres usuaris, relatades en un llenguatge molt més comprensible, que poden ser pròpies, però també basades en supòsits o supersticions o situades al marge del coneixement científic: teràpies alternatives no contrastades, negacionistes de certes malalties, i fins hi tot, anticiència o teories de la conspiració, com s'assenyala des de l'epidemiologia i les posicions més crítiques vers el moviment antivacunes (Fernández-Niño i Baquero, 2019). Per tant, la xarxa, com a contenidor d'informació, acaba situant dos tipus d'informació al mateix nivell: opinions i experiències d'un costat i coneixement empíric i científic, de l'altre. La transmissió de dades i missatges generalment breus i amb escàs context, possibilita que les persones que cerquen respostes respecte a un tema determinat, com poden ser les vacunes, accedeixin a continguts de webs amb informació que pot ser interpretada com a veraç i contrastada, però que pot estar basada en l'anècdota d'una experiència personal, una opinió o un estil de vida alternatiu. És així com els moviments que es defineixen com antivacunes troben a la xarxa un espai que els permet interactuar de manera fàcil i acrítica amb persones d'idees afins o simplement amb persones curioses. Amb Internet i les xarxes socials, la informació pot quedar reduïda a cadascuna de les infinites "veritats" personalitzades que són presentades com a legítimes, per tant, tal com afirma Kata (2012) el relativisme guanya terreny en tots els àmbits i dimensions del coneixement, de manera que ja no hi ha fets objectius, sinó múltiples significats i maneres de "conèixer". En aquests context, els pares que s'enfronten a la decisió de vacunar els seus fills, és probable que busquin informació sobre aquest tema, a Internet, en comptes del seu metge o pediatra. Aquests pares trobaran, que alguns dels principals resultats de la cerca relacionats amb vacunes, són llocs web que propaguen teories de conspiració antivacunes. Investigacions recents, com les de Jolley i Douglas (2014) en els seus estudis sobre la influència de les teories de la conspiració en les intencions de vacunació, han comprovat que aquestes teories tendeixen a tenir un lloc destacat en les discussions dels grups focals sobre la vacunació i que, l'exposició a aquests tipus de teories, té una influència directa en la presa de decisions de les persones respecte a la vacunació.

2.5. Caracterització dels moviments antivacunes: discursos i arguments

Els moviments antivacunes estan formats per grups heterogenis de persones més o menys organitzades, a partir d'una gran diversitat de creences: polítiques, naturistes, ecologistes, religioses, etc. Es tracta de col·lectius que freqüentment es mostren crítics o contraris a les recomanacions de la biomedicina, malgrat l'evidència disponible que les vacunes són una fita molt significativa de la salut pública, que ha contribuït a la disminució de la morbiditat i la mortalitat de moltes malalties. Aquests grups defensen posicions contràries amb arguments com que les vacunes són en realitat ineficaces, inútils i fins i tot perilloses. Les premisses de les que parteixen els moviments antivacunes, malgrat no ser homogènies, sí que tenen una posició semblant respecte al coneixement científicotècnic i la utilització d'Internet, per expandir i organitzar-se en xarxes acèfales on poden difondre les seves idees i alhora troben una font on nodrir-se d'articles, notícies i testimonis, que ràpida i eficientment poden compartir (Salleras, 2018).

A principis del 2000 es va publicar un article sobre el buidatge que van realitzar Wolfe et al., (2002) de webs antivacunes per fer una anàlisi sobre el seu contingut, amb l'objectiu de delimitar els arguments, les afirmacions i preocupacions específiques expressades per aquests grups. Aquest conjunt d'arguments compartits adquireixen més o menys pes en funció de cada moment (Torres González, 2018). Els mateixos resultats van ser replicats de forma quasi idèntica en cerques posteriors (Zimmerman et al, 2005; Torres González, 2018; Salleras 2018, Kata 2018; CAC, 2019, entre d'altres). Els arguments identificats més presents són:

- Les vacunes com la triple vírica (MMR), la vacuna contra la tos ferina, el tètanus o la diftèria poden causar malalties idiopàtiques com l'autisme, la mort sobtada del lactant, disfuncions immunològiques, trastorns neurològics (incloent-hi convulsions, danys cerebrals, dificultats d'aprenentatge, trastorn per dèficit d'atenció, comportament antisocial) i trastorns atòpics, com ara rinitis al·lèrgica, èczema i asma.
- Parlen de l'existència de lots de vacunes contaminades i que la immunització simultània contra diverses malalties augmenta el risc de patir els efectes adversos.
- Afirmen també que disminueixen la immunitat, ja que erosionen el sistema immunitari, específicament activant l'autoimmunitat i evitant així les malalties naturals que ajuden al sistema a prevenir malalties com l'asma o l'atòpia, i en tot cas, les vacunes són ineficaces o produeixen immunitat temporal.
- Una altra de les preocupacions és que no s'informa de totes les reaccions adverses provocades per les vacunes (o el fracàs vacunal) i les reaccions a llarg termini,

no són reconegudes com originades per les vacunes, ja que les agències implicades en la producció i la regulació de vacunes estan encobrint el seu veritable propòsit. És comú que en les seves anàlisis i preses de posició els grups antivacunes es mostrin contraris a les premisses de la biomedicina i a les opinions de les societats científiques i experts en el tema.

- Un altre argument és que les malalties contra les quals es vacuna, fa temps que han desaparegut gràcies a la millora de la nutrició i la higiene i que hi ha alternatives homeopàtiques o de teràpies naturals.
- La biopolítica de vacunacions està motivada pels beneficis econòmics de les indústries farmacèutiques, la qual cosa influeix en les recomanacions de vacunació universal i promou l'encobriment dels efectes adversos. Fins i tot plantegen que els metges estan esbiaixats per incentius financers dels fabricants de vacunes, especialment en forma de regals o subvencions per a la recerca.
- En aquells països on les vacunes són obligatòries un dels arguments més presents és que això suposa una violació dels drets civils. Però aquest argument també és utilitzat com a amenaça a les llibertats de les persones, per grups en països on la vacunació és voluntària.
- Les vacunes es desenvolupen a partir de teixits provinents d'embrions humans, produïts a partir de cultius cel·lulars de fetus avortats que s'utilitzen en vacunes contra la varicel·la, la rubèola i l'hepatitis.

Segons Torres González (2018) el fenomen antivacunes se situa en diferents enfocaments i perspectives segons es tracti de la qüestió científica, respecte a l'efectivitat en l'eliminació de les malalties; de l'avaluació de riscos, provocats pels possibles efectes adversos i les malalties idiopàtiques que de vegades s'hi associen; des de l'ètica, quan es busca l'equilibri de drets entre els anti i els pro vacunes, i els límits de la llibertat d'elecció de tractament; o, finalment, des de la política obrint el debat sobre qui ha de prendre les decisions sobre la immunització i la seva obligatorietat o no. Del seu anàlisi s'extreu, que els grups antivacunes sovint comparteixen certa cosmovisió del món que prové en gran part de les creences New Age, i la seva diferent manera d'interpretar l'evidència, la llei, el risc i la ciència. Torres Gonzalez (2018) realitza l'acostament als antivacunes des d'un enfocament positivista per esbrinar quines són les raons dels grups d'antivacunes per refusar la immunització, en un intent d'anàlisi equilibrat entre els dos grups antagònics anti i pro vacunes, per intentar determinar quina part del coneixement pot ser susceptible de més d'una interpretació. Amb una mirada constructivista vol mantenir una certa simetria a l'hora d'analitzar les dues bandes de la controvèrsia, per trobar les possibles

causes que fan que la controvèrsia de les vacunes no quedi mai tancada. La complexitat en l'anàlisi rau l'heterogeneïtat del moviment antivacunes, l'existència de diferents grups i actituds col·lectives o individuals, que fa difícil la seva classificació. Però sí que s'observa en el discurs d'aquests grups una constant apel·lació a allò natural i a la *Natura*, el que l'autora defineix com una fal·làcia argumentativa, en el sentit que s'identifica el que és natural amb el que és bo, i allò artificial amb el que és dolent, però que denota, una determinada cosmovisió del món (Torres González, 2018).

Altres autors com Hornsey et al. (2020) comparteixen aquest mateix raonament i afegeix que la cosmovisió i l'estil de pensament (New Age) de molts dels grups antivacunes els fa molt més receptius a l'ús de teràpies alternatives com l'acupuntura, el reiki i l'homeopatia, considerats per la biomedicina com a pseudociències. Dins dels espais de socialització d'aquests grups se'ls argumenta que molts dels tractaments convencionals són innecessaris, i se'ls dissuadeix, implícita o explícitament, de la seva utilitat; de la mateixa manera els dubtes vacunals, condicionats per la desconfiança en la biomedicina (o la medicina tradicional occidental), i que això sigui el que els condueixi a les teràpies alternatives, representant un refugi contra la tradició biomèdica, que potser no té en compte els seus interessos. Això no estableix un vincle directe entre la confiança en les teràpies alternatives i la vacil·lació vacunal (Vaccine Hesitancy), sinó que obre la possibilitat que totes dues siguin una conseqüència de la desconfiança en la biomedicina occidental. Aquesta relació és particularment forta, entre els usuaris de les teràpies alternatives. L'autor va observar com en els llocs web sobre teràpies alternatives s'inclou, de manera generalitzada, informació escèptica cap a les vacunes, i els mateixos professionals que ofereixen aquestes teràpies tendeixen a plantejar les decisions sobre la vacunació com a opcions personals, en lloc de fer-ho com una qüestió per a la salut pública col·lectiva (Hornsey et al, 2020).

Com succeeix amb els moviments socials, els moviments antivacunes troben moments d'oportunitat política per créixer i enfortir-se, en el cas dels grups antivacunes sol coincidir amb l'augment de la incidència de malalties transmissibles, com ha succeït durant la pandèmia de Covid-19. Seguint amb l'anàlisi de Hornsey (2020), les intervencions dutes a terme per neutralitzar l'enfortiment d'aquests grups han estat centrades a contrarestar i refutar amb evidència científica els mites relacionats amb les vacunes, una estratègia que s'ha demostrat poc efectiva i inclús en alguns moments contraproductiu. En un estudi sobre les arrels psicològiques de les persones reticents o contràries a les vacunacions, van identificar i classificar algunes d'aquestes actituds. La característica més comuna era que les persones dins d'aquests grups

comparteixen un alt pensament conspirador (es va mesurar les seves actituds contra la vacunació i la seva creença en les teories de la conspiració), també hi havia persones amb el que qualifiquen com una baixa tolerància davant les afectacions de les seves llibertats (alta reactivitat), seguits per persones que no toleraven la sang o les agulles; i finalment, per persones que manifestaven un fort individualisme i dubtes de fins a quin punt la societat ha de controlar als individus o si les jerarquies són desitjables (Hornsey et al. 2018).

Així doncs, a la literatura acadèmica, s'identifica una relació significativa entre creences conspiratives i les vacunes. En un article fonamentat en dos estudis realitzats a l'Universitat de Kent al Regne (Jolley i Douglas, 2014), on es buscava establir la relació entre els efectes de les teories de la conspiració antivacunes, sobre les intencions de vacunació en la població, es va observar que aquestes partien del convenciment que la recerca sobre la seva eficàcia, estava manipulada per a les empreses farmacèutiques, amb l'objectiu d'obtenir beneficis. Van determinar que l'acceptació d'algunes de les teories de conspiració encara que no estiguin relacionades entre si, tenia un efecte sobre la percepció dels perills de les vacunes, sentiments d'impotència, desil·lusió i de desconfiança cap a les autoritats, cosa que reduïa la intenció de vacunació en la població.

L'estudi sobre la possible influència dels factors socio-econòmics en les intencions de vacunació, ha donat resultats diferents. Segons Hornsey (2018), les dades demogràfiques (amb nivell educatiu inclòs) del seu estudi no van suposar cap variabilitat significativa, però als resultats d'un estudi realitzat als Estats Units (Smith et al. 2004), on s'avaluaven i es comparaven les característiques familiars entre nens no vacunats i nens sense la pauta completa de vacunació, es va trobar una associació entre el nivell educatiu i econòmic de les mares i l'estat vacunal dels fills. Els nens no vacunats tenien mares graduades universitàries i un nivell econòmic acomodat, mentre que les mares dels nens sense la pauta completa, eren no graduades i tenien un nivell econòmic proper al llindar de la pobresa.

2.6. Pandèmia de la COVID-19 i el discurs antivacunes

L'esclat de la pandèmia de la COVID, així com en el seu moment la publicació de l'article de Walkfield, van suposar un moment d'oportunitat política immillorable com el defineix Tarrow (2004) respecte als moviments socials, pel creixement del moviment antivacunes a tot el món. Quan l'onze de març del 2020, l'OMS, a causa del nivell de propagació i gravetat de la COVID-19, va declarar l'estat de pandèmia, molts països van decretar a la vegada el confinament obligatori, restriccions de mobilitat i el tancament de tota activitat

considerada no essencial. Les conseqüències del confinament estan essent àmpliament estudiades des de diversos àmbits, pel que fa a l'afectació psicològica de la població. Els estudis realitzats sobre les conseqüències psicològiques del confinament, indiquen que les pors més comunes durant aquest període, giraven vers el contagi, la malaltia i la mort, però també sobre l'aïllament social, els problemes de feina i els ingressos. Tots els estudis van trobar nivells elevats d'impacte emocional reflectit en la por cap al coronavirus, dificultats amb la son, i altres símptomes emocionals com preocupació, estrès, desesperança, depressió, ansietat, nerviosisme i inquietud, provocats per la intolerància davant la incertesa i l'alta exposició als mitjans de comunicació com la premsa, la televisió i les xarxes socials. Els estudis duts a terme van considerar una associació positiva entre l'ús freqüent de les xarxes socials i els casos d'ansietat i depressió (Sandín et al, 2020; Balluerka Lasa et al, 2020; Apaza et al, 2020). Com s'assenyalava anteriorment, les xarxes socials i Internet ja eren el canal de comunicació multiplataforma preferent que els grups antivacunes abans de la pandèmia, un espai per interactuar i compartir continguts que els facilitava la transmissió de dades i missatges generalment breus i amb escàs context, un tipus de comunicació que és en un terreny propici per fomentar i expandir determinats posicionaments que poden arribar a desinformar. A aquest fet se li ha d'afegir que les "malalties emergents", com ha passat amb la COVID-19, es converteixen en objecte d'interès públic-mediàtic alhora que en objecte d'interès mèdic i científic (Larrondo Ureta et al. 2021). La necessitat que se li genera a la ciutadania de rebre informació actualitzada, produeix actuacions i dinàmiques mediàtiques que poden arribar a aconseguir l'efecte contrari al desitjat, promoure la desinformació. Aquesta circumstància, va portar l'OMS el setembre de 2020, a fer una declaració conjunta amb altres institucions internacionals com les Nacions Unides, UNICEF, UNESCO, ONUSIDA, Creu Roja i la Mitja Lluna Roja, entre d'altres, per advertir de la preocupació creixent respecte al que van anomenar infodèmia, en referència a la sobreabundància d'informació, en línia o en altres formats, que inclou intents deliberats de difondre informació errònia o falsa, que pot arribar a dificultar la resposta de la salut pública contra la pandèmia. Es va fer una crida als estats membres de l'OMS perquè adoptessin mesures per contrarestar la informació errònia i falsa, aprofitant les tecnologies digitals en tots els aspectes de la resposta, per lluitar contra el que es considera una amenaça contra les campanyes d'immunització (o de promoció de vacunes eficaces) (WHO, 2020).

Contràriament, la gestió de la pandèmia per part de les institucions i les diferents mesures per prevenir contagis, com els confinaments, la mascareta obligatòria, les campanyes de vacunació i el passaport COVID, han estat percebudes com a arbitràries i com un atac a la llibertat individual per moltes persones, en especial pels col·lectius antivacunació. Totes aquestes circumstàncies han creat els espais necessaris per a la protesta com defineix McAdam, (2001) en un nou marc de mobilitzacions, on el moviment antivacunes s'han mostrat especialment actius, en considerar que les mesures com injustes. Fent ús de l'acció col·lectiva, han convocat protestes i manifestacions com a forma de pressió contra aquestes mesures; i sobretot creant espais en diferents plataformes, llocs d'Internet i xarxes socials com a mitjà essencial per transmetre els seus missatges, establint fòrums com espais de protesta, intercanvi i reflexió amb dinàmiques molt semblants a la dels anomenats nous moviments globals (Calle, 2005). A l'inici de la pandèmia, les diverses restriccions i confinaments decretats va contribuir al trasllat de moltes de les activitats quotidianes a l'espai virtual, també la protesta. Facebook, Twitter, YouTube, Whatsapp, Telegram han estat les plataformes on han guanyat pes els discursos digitals, complexos, multimodals i multifactorials que han ocupat bona part de l'espai comunicatiu del discurs dels grups antivacunes, que ha reaccionat enfront de les molt diverses problemàtiques de la pandèmia, i ha contribuït a visibilitzar i ampliar la creixent adopció de pautes de cultura global i la polarització social i política. (Salgado Andrade, 2020; Burki, 2020; Larrondo Ureta et al. 2021; Moreno-Castro, 2022). Les protestes han servit per crear o reforçar vincles que han construït una identitat, proporcionant sentit de pertinença entre els membres dels col·lectius i espais de socialització política i d'emoció-cognició (Bauman, 2003; Klandermans, 2001).

La pandèmia, doncs, ha predisposat un escenari que afavoria l'expansió de tota mena de teories; Internet i la sobreinformació no contrastada. En una anàlisi molt crítica sobre el moviment antivacunes, Fernández-Niño i Barquero (2019) parlen de la propensió dels antivacunes a decantar-se per aquests tipus d'informació que, segons els autors, són sucedanis del coneixement empíric científic o pseudocientífic. Argumenten que els components dels grups antivacunes actuen sota l'efecte psicològic conegut com a *Dunning-Kruger*, mitjançant el qual precisament aquelles persones més hostils cap a una premissa o un tema concret, són justament les que menys entenen els seus fonaments, la qual cosa provoca que s'acabin dignificant supòsits exclosos del coneixement, també anomenats pseudocientífics (Fernández-Niño i Barquero, 2019). Martínez Gallo (2020)

fa una acurada definició de les pseudociències, que ens fa entendre una mica millor com és el funcionament dels grups i col·lectius que segueixen aquests tipus d'idearis:

Les pseudociències ofereixen una simplificació del món complex amb discursos tancats i autoconfirmatoris, que mantenen una estructura que els fa irrefutables. No importa quantes proves es puguin presentar per rebatre les seves idees, aquells que creuen en les pseudociències sempre desqualificaran l'evidència sota l'argument de què es tracta d'una argücia orientada a desviar l'atenció. Així es protegeixen davant dels intents de refutació i tenen una gran resistència a la crítica. Es conformen amb demostrar una simple possibilitat, no el fet en si, per concloure que el fet en qüestió ha quedat acreditat.[...] Una de les seves característiques és la creença en la intencionalitat, el Tot està relacionat, que menysprea l'atzar, l'accident, i manifesta que tot en té una causa; i les anomalies no explicades, els forats negres de qualsevol explicació oficial provoquen el naixement de teories alternatives (Martínez Gallo, 2020: 32).

Aquestes teories generen la idea que hi ha alguna cosa que ells saben i que els altres no, els causa la sensació de sentir-se, segons Fernández-Niño i Barquero (2019), com il·luminats i s'autoatorguen el deure d'informar a la resta de la societat, la qual cosa els anima a mantenir un activisme intensiu. Els grups amb pensaments i cosmovisions com els antivacunes, diuen els autors, poden ser representatius d'un estil cognitiu, això és una manera de processar la informació que afavoreix la creença en teories conspiratives, però la creença en certes teories pot ser produïda per un ampli conjunt de valors, ideologies, sentiments, posicions polítiques, creences religioses o frustracions col·lectives (Fernández-Niño i Barquero, 2019). En definitiva de la posada en funcionament de les emocions que, com assenyalava Castells (2012), són les que condueixen a l'acció:

Entre les emocions bàsiques segons la neurociència aplicada a la teoria de la intel·ligència emocional en la comunicació política, l'emoció negativa més potent és la por, que pot arribar a tenir un efecte paralitzant, una altra d'aquestes emocions és la indignació que pel contrari pot conduir a l'acció. La por provoca ansietat i la resposta va associada a evitar el risc, que se supera en gran part compartint els neguits en comunitat i fa possible que l'actor pugui assumir un risc; apareix doncs l'entusiasme que empodera a l'individu quan aquest forma part d'un col·lectiu. Aquests individus connectats en xarxa, superen la por i es mouen per l'entusiasme. La percepció d'una injustícia fa que augmenti la indignació que pot conduir a l'acció quan s'identifica la font de la injustícia. (Castells, 2012: 11)

Així mateix, com suggereix Adams, segons les reflexions de Jasper (2012), l'emoció, tant en les seves formes transitòries com en les més estables, impregna la protesta en totes les etapes: reclutament, permanència i abandonament. Afirmar que diversos dels conceptes importants com els xocs morals, els marcs d'injustícia, l'alliberament cognitiu i la identitat col·lectiva, s'utilitzen per explicar aquestes etapes que descansen en dimensions

emocionals (Adams, 2003). La dimensió de compartir tota una sèrie d'idees, entre els membres d'un grup social determinat pot arribar a generar aquesta identitat compartida qüestionada que, d'alguna manera, utilitzen com a mecanisme distintiu de relació amb altres grups com afirma Simmel (2010). Com a norma general, aquests col·lectius utilitzen un llenguatge bel·ligerant i contundent per a transmetre el seu missatge, en el funcionament, les estratègies i la manera de relacionar-se amb l'entorn, fent un ús intensiu del conflicte, com a forma fonamental del seu procés de socialització. Malgrat l'heterogeneïtat, el fet de tenir un enemic comú els atorga sentit de pertinença: el conflicte cohesiona i vincula a la comunitat (Simmel, 2010). Són grups que funcionen dintre de la lògica de les protestes ideològiques-antagòniques de manera que acaben adoptant estils de vida particulars, intentant diferenciar-se de la resta de la societat identificant-se amb principis vitals o morals que els porten a enfrontar-se al sistema al qual converteixen en l'enemic (Vallverdú, 2017).

Durant la pandèmia la població, va estar exposada a tota mena de missatges que compartien i replicaven en forma de metàfores de guerra i epidemiològiques que es van fer molt presents en el discurs públic. Els grups antivacunes es van veure recolzats per l'ansietat generalitzada, un escenari que proporciona més atractiu i eficàcia a les idees marginals, en paraules de Durand i Cunha (2020), quan posen com a exemple al Regne Unit, quan es va escampar la teoria que vinculava l'aparició del virus de la COVID-19, amb el desplegament de la cinquena generació de tecnologies de telefonia mòbil (el 5G), el que va provocar situacions d'assetjament a tècnics de telecomunicacions o l'incendi d'algunes d'antenes.

La pandèmia va crear les circumstàncies per a la circulació de teories de la conspiració de les quals, lluny de ser un fenomen nou, se'n té constància des de l'Antic Egipte. Tradicionalment, el sorgiment d'aquests tipus de teories obeïen a patrons i formes de construcció que se sustentaven en teories que naixien o s'expandien en moments de crisi, d'incertesa social o quan es produïen canvis en el paradigma dominant, la qual cosa fomentava, una forma pròpia d'entendre la realitat a partir d'uns fets concrets. L'ús de les noves tecnologies, Internet i les xarxes socials amb el foment dels biaixos cognitius i de confirmació que hi van associats, fan que en l'actualitat només sigui necessari que es produeixi un esdeveniment, del que es desconegui l'origen, per a que aparegui una teoria de la conspiració que l'expliqui. Durant la pandèmia s'han produït els dos escenaris descrits per Martínez Gallo (2020), que justifica l'augment de la presència d'aquests tipus de teories i la seva penetració a la societat. S'ha de tenir en compte que al s. XXI aquestes

teories són, a més, un producte de consum, que en temps de la COVID, ajuda a que discursos i reivindicacions, tant polítiques, com sanitàries i antisistema, guanyin espai social (Martínez Gallo, 2020).

Els estudis del que s'anomenen controvèrsies tecnocientífiques públiques han demostrat que al que ens referim com a "rebuig" o "resistència" cap a les vacunes són opinions i actituds polièdriques. Les seves diverses motivacions i expressions no es poden reduir totes a la ignorància, la irracionalitat, la irresponsabilitat. Aquestes opinions també indiquen concepcions divergents del compromís públic amb la ciència, les polítiques participatives i l'autonomia dels ciutadans en una varietat de qüestions polítiques i culturals (Durand i Cunha, 2020). Si tenim present que molts d'aquests grups són constituïts com a comunitats en xarxa, el fet de pertànyer i els límits de la societat no són donats, o estables, són eminentment adaptables (Bauman i Mauro, 2016) En l'anàlisi detallat de les dades feta per Larrodo Ureta et al. (2021) ens indica, que la majoria de les opinions contràries a la vacunació no es basaven en postures negacionistes, sinó que partia dels dubtes de l'eficàcia d'aquestes noves vacunes, els possibles efectes secundaris, o la preferència per veure primer com funcionaven. Els autors s'expliquen com quan es van començar a dissipar els dubtes sobre l'efectivitat de la vacuna contra la COVID-19, l'opinió general de la població, va anar canviant de sentit ràpidament. El setembre del 2020 el 40,3% dels enquestats pel CIS sobre si es vacunarien de la COVID-19, van contestar que no, però el febrer del 2021, aquesta xifra es va reduir a només el 6'5% dels enquestats. El mateix estudi quantificava segons una enquesta del CIS que el nombre de persones que declarava que no es vacunaria mai, no arribava a l'1% (Larrodó Ureta et al., 2021). D'aquest 1%, els més intransigents, recalcitrants com els qualifica Torres González (2018), són els que podríem considerar que formen part dels col·lectius antivacunes, els que no vacunen en cap cas, però, com diu l'autora, fins i tot dins aquest grup reduït d'individus, els actors es multipliquen.

3. Objectius i metodologia de la recerca

3.1. Objectius

L'objectiu general de la present recerca ha estat fer una aproximació als moviments antivacunes per conèixer les seves causes, motivacions i les seves formes d'organització. Sempre des d'una perspectiva etnogràfica, com a punt de partida, l'objectiu és entendre i comprendre com es comporten, pensen i reaccionen les persones que formen part dels grups antivacunes i com ha pogut incidir la pandèmia en la seva idiosincràsia. Els

objectius mes específics, són doncs, 1) analitzar els discursos i les pràctiques dels moviments antivacunes a Catalunya, i la repercussió que ha tingut la pandèmia en aquets; 2) esbrinar quines són les seves reivindicacions i formes d'organització i quins canals de comunicació fan servir per la difusió dels seus discursos; 3) identificar si la crisi de la COVID ha suposat algun canvi i, finalment, 4) analitzar la incidència dels seus discursos en la societat i la dimensió del fenomen en l'àmbit català.

Les circumstàncies en les que s'ha desenvolupat la present recerca, en pandèmia i en plena campanya de vacunació contra la COVID-19, ha fet necessari un exercici extra de contextualització de la informació obtinguda. El treball de camp i la recollida de dades s'ha produït en el moment en el que els grups antivacunes objecte d'estudi, es trobaven al seu zenit, i per tant és tracta d'una informació situada, de la que no es pot perdre de vista el marc conjuntural. Aquest fet ha facilitat, en part, l'accés a algunes informacions degut a la presència constant del debat sobre les vacunes a la societat en pandèmia, però per altra banda, ha dificultat en gran mesura, la delimitació del treball de camp, les feines de triatge de les fonts d'informació i el material d'anàlisi.

Pel que fa a la metodologia utilitzada, tenint en compte els objectius, les preguntes que guien aquesta recerca i la quantitat d'informació disponible, s'ha optat per fer servir tècniques de recollida de dades tant qualitatives com quantitatives. Per una banda, s'ha fet servir l'etnografia digital com a tècnica d'obtenció de dades per documentar reivindicacions, preocupacions, neguits i discursos exposats a les xarxes socials. D'altra banda, per fer una immersió al camp d'estudi i propiciar trobades amb els actors socials que formen part del fenomen antivacunes a Catalunya, es va realitzar observació participant i no participant en esdeveniments organitzats per dos grups que es defineixen com a antivacunes.

3.2. Tècniques de recollida de dades

3.2.1. Etnografia digital

Com s'ha dit anteriorment, un dels objectius principals d'aquest treball ha estat analitzar els tipus de discurs dels grups antivacunes i determinar si aquests arguments i discursos han canviat arrel de la pandèmia de la COVID-19. Com ja s'exposava a l'estat de la qüestió, un dels canals de comunicació mes utilitzats dels grups antivacunes, són les xarxes socials, per tant, una de les metodologies utilitzades ha estat l'etnografia digital en xarxes.

Una de les limitacions més evidents que es van produir durant la pandèmia va ser la restricció de la mobilitat i l'accessibilitat física a diferents entorns, que van provocar els diferents confinaments, domiciliaris en un inici, municipals posteriorment. Aquesta situació, va produir que es traslladessin a l'àmbit digital moltes activitats de la vida quotidiana, i quan aquestes limitacions de moviment es van acabar, aquestes dinàmiques digitals no han desaparegut, si no que s'han incorporat a la mateixa quotidianitat. En especial, aquelles amb caràcter més reivindicatiu i de protesta. Les plataformes digitals es fan servir, cada vegada més, per organitzar accions col·lectives, com manifestacions, assemblees o reunions, però també s'han popularitzat fòrums i espais de reflexió per intercanviar idees i trobar recolzament. Amb l'ús de les tecnologies digitals a la vida quotidiana, s'ha obert una oportunitat per a la recerca etnogràfica de fenòmens comunicatius que tenen lloc de diverses maneres dels diferents espais en línia, però també fora de línia (Kaur-Gill i Dutta, 2017).

De les nombroses plataformes digitals, finalment la triada per a realitzar l'observació i l'etnografia en xarxa, ha estat l'aplicació de missatgeria Telegram, on es poden trobar diversos grups relatius a les vacunes i alguns específicament antivacunes. La tria d'aquesta aplicació ha estat deguda a diversos motius, el principal ha estat la facilitat d'accés als grups sobre un tema concret (només és necessari realitzar una cerca mitjançant una paraula clau i es mostren els grups existents), als quals, per formar-hi part només és necessari unir-se. Hi ha la possibilitat de que els grups siguin privats, però cap dels grups que es van trobar a la cerca, ho eren. Un cop afegida al grup, tots els arxius i missatges que s'han compartit des de la seva creació han estat accessibles i s'han pogut descarregar sense cap restricció.

Tenint en compte la temàtica d'aquesta investigació és rellevant assenyalar els orígens de l'aplicació Telegram. Va néixer a Rússia i va ser desenvolupada pels germans Dúrov, que volien crear un espai al marge de la vigilància i el control del govern del seu país. Aquesta voluntat es veu reflectida en les polítiques de gestió de la plataforma, molt reticents a posar restriccions als grups i als canals de difusió. Des del seu llançament al mercat el 2013, un dels seus actius eren els missatges encriptats, el que afegia un plus de seguretat respecte altres aplicacions similars. Una altra característica que oferia, era la gran facilitat per compartir qualsevol tipus d'arxius (Maréchal, 2018).

A l'inici de la pandèmia, a l'abril de 2020, es va produir un fet que va impulsar Telegram. WhatsApp un dels principals competidors, va modificar la seva política de reenviament de missatges, en un intent de frenar la difusió de notícies falses, que des d'alguns

col·lectius es va llegir com un intent de WhatsApp de censurar els missatges dissidents. Telegram, llavors, va augmentar el nombre d'usuaris de forma espectacular⁴. Per tant l'aplicació i els seus canals de difusió van ser l'eina escollida per molts usuaris, grups i també institucions, per a difondre la seva informació durant la primavera de 2020. Grups antivacunes i d'altres que neguen l'existència de la pandèmia del coronavirus, van obrir grups a Telegram, per compartir continguts que els hi eren bloquejats a d'altres xarxes socials, ja que la política de Telegram es no restringir ni limitar les desinformacions que poden circular, ja que considera que els canals i grups com a territori privat dels seus participants.

Els grups del Telegram dels que s'ha realitzat un seguiment han estat: *Plademia Mundial COVID*, *La Quinta Columna TV*, *Units per la Veritat*, *STOP Vacunas COVID*, *Afectados por las Vacunas*, *World Wide Demonstration Official*, *Vacunas Dulce Revolución i Soberanía y Salud*. Les dates de creació d'aquests grups van des de maig de 2020 a novembre de 2021. A causa de la gran quantitat d'informació compartida disponible a tots aquests canals, ha estat necessari desenvolupar una estratègia d'anàlisi. Fent el seguiment dels grups es van escollir els dos esdeveniments en els quals es va realitzar l'observació participant i no participant, aquests esdeveniments són, doncs, el fil conductor de l'anàlisi realitzat que s'ha completant amb les notícies, vídeos i missatges compartits als grups de Telegram esmentats.

3.2.2. Observació participant i no participant

Com dèiem, mes enllà de l'etnografia digital, s'ha realitzat observació participant i no participant en dos esdeveniments que van tenir lloc a Barcelona i dels que vaig tenir coneixement a les xarxes en les que realitzava l'observació. L'objectiu va ser, poder observar, escoltar i mirar tot allò que succeïa al voltant d'aquets actes, per viure les situacions i observar les conductes dels participants que, només amb l'etnografia digital, podrien quedar al marge. Aquestes intervencions, doncs, estaven orientades a sortir del àmbit digital per, mitjançant la immersió, observar la incidència dels discursos i arguments recollits en línia.

Els dos esdeveniments estaven organitzats per entitats que s'autodenominen, encara que no de forma exclusiva, antivacunes. Vaig poder observar les reunions, les persones que hi assistien i com es duïen a terme les accions de protesta de forma presencial, el que em

⁴ <https://www.elcomercio.es/sociedad/coronavirus-telegram-whatsapp-censura-pandemia-vox-20200415163336-nt.html>

va permetre copsar la naturalesa de les seves reivindicacions i també les dinàmiques que es produïen entre les persones al voltant d'aquets esdeveniments.

El primer esdeveniment va tenir lloc el 27 de novembre de 2021, organitzat per *Dulce Revolución*, una associació sense ànim de lucre que fomenta l'ús de les plantes medicinals i les teràpies naturals no agressives. Malgrat que la reunió s'anunciava com una "Asamblea oberta i xerrada sobre com alimentar-se i sobreviure a la jungla urbana, mitjançant els grups de sobirania i salut sense la caritat politicosocial", i el tema principal girava al voltant de l'alimentació, les vacunes i el certificat COVID van dominar bona part de la reunió. Es va escollir aquest grup gràcies al coneixement de la seva existència prèvia a la pandèmia, i per una recerca anterior sobre la mateixa temàtica, sabia que era un dels grups d'interès per analitzar amb relació a les seves posicions antivacunes i que podria ajudar a establir de quina manera ha incidit la pandèmia en el grup que ja existia prèviament.

El segon esdeveniment, va tenir lloc el 23 de gener de 2022, va ser una manifestació antivacunes organitzada entre d'altres plataformes per la associació *World Wide Demonstration*⁵ a Barcelona. Més d'un miler de persones contràries a la vacunació i a la seva obligatorietat es van manifestar pel centre de Barcelona. Segons dades de la Guàrdia Urbana 1100 persones, van participar a la protesta. La convocatòria era com a punt d'inici els jardinetes de Gràcia i va recórrer el Passeig de Gràcia fins arribar a la plaça de Catalunya, on es van fer una sèrie de parlaments. La participació en aquest esdeveniment va consistir en l'observació participant, es van mantenir converses informals espontànies amb participants a la manifestació als que es va preguntar per els seus punts de vista respecte algunes de les situacions.

3.2.3. Anàlisi de dades quantitatives

Finalment, analitzarem les dades recollides en el projecte CONTENT⁶. Es tracta d'un estudi epidemiològic que avalua els efectes a llarg termini de la COVID-19, així com l'estat immunològic de la població de l'estudi, la salut mental i les desigualtats socials en el període posterior al confinament de la COVID-19. Es va realitzar una consulta a una mostra d'un 8000 participants amb edats compreses entre els 22 i els 93 anys, residents a Catalunya. Entre d'altres preguntes es demanava als participants si estaven vacunats contra la COVID i en cas de resposta negativa, per les seves intencions de vacunació. En cas de no voler-se vacunar, a més, es demanava pels motius. L'anàlisi d'aquestes dades, ens han permès conèixer, quin es el grau de penetració dels arguments antivacunes en una mostra poblacional amplia. Entre aquells participants que van contestar que no es vacunarien en cap cas, hem analitzat factors com quins són els arguments més repetits respecte a les vacunes i en especial els comentaris que van realitzar al respecte. També, aprofundirem en les dades demogràfiques dels participants per conèixer la distribució per edat, gènere i nivell educatiu. Així com hem analitzat la proporció que representen les persones contràries a la vacunació respecte al total de la mostra, i d'altres dades d'interès com per l'estudi com l'ús de mascareta i la valoració de la qualitat de les relacions socials dels participants.

⁵ La World Wide Demonstration (també coneguda com a World Wide Rally For Freedom) és una manifestació comunitària sindicada internacionalment dedicada a animar els ciutadans a reprimir les restriccions relacionades amb el coronavirus als seus països.

⁶ <https://www.isglobal.org/-/content>

4. Aproximació al moviment antivacunes: una assemblea, una manifestació i una enquesta.

A l'estat de la qüestió hem vist com diversos autors (entre d'altres Torres González, 2018 i Hornsey et al., 2020) identificaven els grups antivacunes amb la cosmovisió i l'estil de pensament *New Age*. L'origen d'aquest moviment, es situa en el moment en que les religions hegemòniques perden el paper polític, cultural i simbòlic, sobretot a partir dels anys seixanta del s. XX. És llavors quan sorgeixen el que Prat et al. (2011) anomenen els “nous imaginaris culturals” que ocupen el lloc que abans tenien aquestes grans religions i que es manifesten en forma d'espiritualitats, teràpies, sabers i noves maneres d'entendre l'ésser humà, impulsats per alguns dels moviments contraculturals dels anys seixanta. A la seva recerca, Prat et al. (2012) parla de noves espiritualitats, teràpies holístiques i sabers esotèrics, que afecten un camp ampli de significats difusos i fronteres incertes, que inclouen tres grans dimensions: una d'espiritual representada per les noves espiritualitats orientals; una important dimensió terapèutica o psicoterapèutica; i finalment una tercera dimensió de l'àmbit del coneixement o sabers *esotèrics*.

El fenomen *New Age* d'origen popular de vegades és utilitzat senzillament com una categoria on ubicar totes aquelles disciplines, pràctiques i creences que, segons qui observa, poden semblar similars. Per alguns autors (Carozzi, 1995), però, malgrat ser un moviment que no té església organització central, ni jerarquia ni credo oficial, implica un conjunt de creences i pràctiques compartides per un segment de la societat, que els diferencia dels altres i plategen el fenomen *New Age* com una subcultura.

4.1. La Revolució Dolça?

El primer dels grups amb què es va començar a realitzar un seguiment pel treball de camp, va ser amb l'Associació *Dulce Revolución* (DR), clarament situada en la línia de la dimensió terapèutica que proposa Prat et al. (2012), i també, encara que de manera més tangencial, a les dimensions espiritual i esotèrica. *Dulce Revolución* es defineixen a la seva web, com una associació que vol agrupar a les persones que volen compartir les seves experiències positives fruit de l'ús de les plantes medicinals i les teràpies naturals no agressives. El nom de l'associació té l'origen en la planta *Stevia Rebaudiana*, una planta que va estar prohibida per a ús alimentari a Europa fins al 2011. Per l'associació, l'estèvia és la punta de llança per a la recuperació dels coneixements populars sobre l'ús de les plantes medicinals i altres teràpies naturals. Segons promouen, l'estèvia cura la diabetis i d'altres plantes, com les *Kalanchoes*, el càncer. Afirmen que les diferents plantes que cultiven són per ajudar a resoldre infinitat de malalties. Està ubicada a

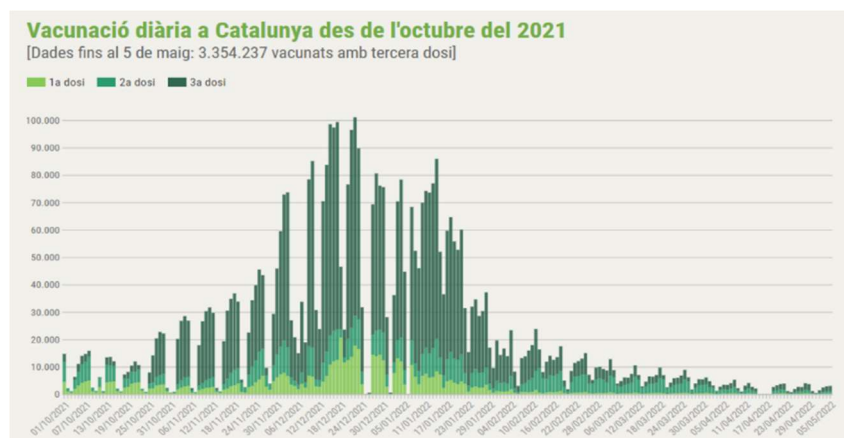
Balaguer, Lleida, i compten amb 3000 persones associades i amb més de 30.000 simpatitzants, que col·laboren voluntàriament en tasques pròpies de l'associació, especialment en el cultiu i la promoció de les plantes medicinals, establint una xarxa de cultivadors amb la finalitat de tenir plantes disponibles per a les persones que les necessitin.

Durant el seguiment i l'observació en xarxes es va poder observar que, a l'aplicació Telegram, DR compta amb diversos canals, grups de difusió i de discussió. Trobem, per exemple, el canal genèric "Dulce Revolución", en el que hi ha més de 9300 subscriptors, on es comparteixen informacions i anuncis de les activitats que duen a terme a la seu de Balaguer. La temàtica és variada i es poden trobar des de cursos de poda i cultiu, conferències on s'expliquen solucions pràctiques per a la COVID, col·loquis i xerrades sobre l'atrogènia on es qüestionen la lògica de la teoria de les infeccions, presentacions de llibres; i també vídeos d'avions que segons denuncien volen manipular el clima i contrarestar el canvi climàtic o que mostren el cultiu d'opi que realitzen als hivernacles, així com, seminaris sobre autosanació. Al canal "Vacunas Dulce Revolución", amb 2.733 subscriptors, es comparteixen notícies, imatges, mems sobre vacunes i reclamen la llibertat de vacunació com expliquen a la descripció del grup. La imatge del grup és el símbol del mercuri dins d'un senyal de prohibit en el que es llegeix *Mercurio en Vacunas, no Gracias*. Al canal "Soberania i Salud" amb 16.644 subscriptors anuncien les trobades de grups a diferents parts de l'Estat espanyol i també d'Amèrica de Sud. Es comparteix informació sobre cicles de conferències de temes diversos com: geometria Sagrada, massatges energètics, protecció electromagnètica, meditació QiGong, cursets per la seguretat digital a càrrec d'un geobiòleg i Domo-terapeuta, canvi climàtic i control de la població, xerrades sobre Salut i el 5G i també tallers per fer detergent biodegradable o sobre el poder de la paraula. En aquest grup és on es va publicar l'anunci de la celebració d'un acte dia 27 de novembre del 2021. Es tractava d'una assemblea a la plaça del Diamant del barri de Gràcia de Barcelona s'anunciava com una "Assemblea oberta i xerrada sobre com alimentar-se i sobreviure a la jungla urbana", no es parlava de vacunes, ni de la COVID, però el coneixement previ de l'associació i la situació pandèmica feia pensar que seria un dels temes que es tractarien.

4.1.1. L'assemblea: veritats, natura i MMS

És rellevant en aquest punt contextualitzar el moment en què es convocava l'assemblea, novembre del 2021. En aquell moment, les dades relatives a la situació de la pandèmia a l'Estat espanyol era de 5.121.100 persones contagiades (des de l'inici), s'havien produït

en total 87.931 morts, i el nivell de risc de contagi era alt, amb una mitjana diària de 1.591 persones que es contagiaven per cada 100.000 i la tendència de contagis anava a l'alça. S'havia detectat a l'Àfrica meridional, Hong Kong i Israel per primer cop una nova variant que es va anomenar Òmicron, altament contagiosa, i era l'inici de la que es va designar com a sisena onada. Pel que fa a les vacunes a Espanya s'havia començat a posar la dosi de reforç (tercera dosi) a majors de setanta anys, que amb l'arribada del Nadal i l'alta transmissibilitat de la nova variant es volia fer progressivament extensible a tota la població. A Catalunya el dia 25 de novembre, després de la validació del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya va entrar en vigor la necessitat de presentar el certificat COVID per accedir a espais públics com ara gimnasos, bars, restaurants, cinemes, etc.

Dades de vacunació diària a Catalunya. font: Departament de Salut/dades vacunació

L'assistència a la trobada em permetria observar el perfil del públic que hi participava. Si no es tractava obertament de vacunes o de la situació pandèmica, almenys podia escoltar de què es parlava i com es relacionaven les persones, per fer-me una idea de quin era el públic que hi assistia. El títol de l'esdeveniment -xerrada sobre com alimentar-se i sobreviure a la jungla urbana, mitjançant els grups de sobirania i salut sense la caritat politicosocial, ja indicava que el grup més enllà del tema alimentari tenia un perfil disruptiu.

La convocatòria era a les 10'00 del matí, però a les 9'45 ja hi havia una trentena de persones que xerraven agrupades en diferents grupets de tres a cinc persones. Tres homes anaven muntant una plataforma, feta amb palets de fusta, a la part baixa de la plaça. La gent anava arribant i es saludaven els uns als altres i s'anaven situant fent un mig cercle al voltant de la plataforma. Entre les persones que es trobaven a prop de la plataforma vaig reconèixer a en Josep Pàmies fundador de l'associació. Havia vist alguns vídeos per fer un treball anterior sobre el moviment antivacunes. En un d'aquests vídeos publicat

el 10 desembre del 2020⁷, Pàmies afirmava que les persones grans d'una residència de Tremp, on s'havien produït 64 morts en la primera onada del coronavirus (que ara està sent investigada per negligència greu), no havíem mort pel "suposat" virus, sinó perquè se'ls havia administrat la vacuna contra la grip (encara no existia la vacuna contra la COVID), i que aquesta vacuna no era la mateixa que s'inoculava a la resta de la població, ja que la que posaven als avis estava modificada, deixant entendre, encara que no de forma directa, que amb la vacuna de la grip s'estava duent a terme una mena eugenèsia a les residències.

A la plaça, al voltant de la plataforma, que van rodejar de caixes de pomes, hi havia a prop d'unes cinquanta persones, amb una mitjana d'edat a partir de la cinquantena cap amunt i amb majoria de dones, encara que no per una gran diferència. Una dona es lamentava que de la seva "secció" que era la de Sant Boi del Llobregat no hi havia ningú més, va treure el mòbil i es va fer una *selfie* assegurant-se que a la fotografia sortís en Pàmies i va comentar que els hi enviaria a la resta del seu grup a veure si s'animaven. Una secció, com la que es referia aquesta dona, és com s'anomenen els subgrups de Sobirania i Salut que s'organitzen, segons la seva web, "amb el propòsit de connectar a totes les persones internacionalment i crear una nova societat autosuficient". A la web animen a formar grups a totes les comunitats. Per formar una secció, només és necessari donar d'alta un correu electrònic en què es faci constar el nom Sobirania i Salut i el nom del poble, ciutat o barri. S'ha d'enviar la informació a l'associació que ho publica a la web per informar a les persones de la mateixa zona per si es volen unir, el propòsit d'aquests grups és que:

[...]Reunir a les persones que pensem actuar de manera activa, constructiva i solidària, sinergies de supervivència i fer front en positiu als atacs que estem rebent d'autoritats, poders econòmics i d'altres poders foscos que es mantenen en un covard anonim. Es tracta que en aquestes trobades s'estableixin els primers llaços de col·laboració entre persones de la mateixa zona, es determini un lloc i dia per a efectuar futures reunions i es triï un coordinador o coordinadors.⁸ (Sobirania i Salut, s.d.)

Un cop muntada la plataforma va engegar l'acte. La primera referència de la trobada va ser per les vacunes. Pàmies va agafar el micròfon i va començar donant la benvinguda a tothom, vacunats i no vacunats, ja que als grups de Sobirania i Salut no discriminaven a ningú, entre els seus membres, deia, hi havia molta gent vacunada i penedida. En aquell moment, una dona que seia just darrere de la plataforma amb la mà aixecada, va cridar:

⁷ https://pateitv.com/watch/est%c3%a1n-matando-a-nuestros-ancianos-en-las-residencias_McRBDFZM92Mq2xj.html?link1=watch&id=est%c3%83%c2%A1n-matando-a-nuestros-ancianos-en-las-residencias_McRBDFZM92Mq2xj.html

⁸ <https://soberaniaysalud.com/inscripcion/>

"Jo!, jo soc una penedida!", en Pàmies es va girar i la va assenyalar amb el paper que duia a la mà i mirant al públic va fer un gran somriure, la gent va riure i algunes persones van aplaudir tímidament. L'escena remet a la referència que fan Prat et al. (2012) als moviments de perfil New Age com a nous imaginaris culturals que es poden homologar, amb les religions tradicionals i han ocupat el seu lloc, l'escena que contemplava recordava sens dubte a la litúrgia d'una missa, on la plataforma era un altar, el públic els fidels i en Pàmies, el capellà. A Prat et al. (2012) fins hi tot es proposa la idea que els usuaris (referint-se específicament a les dones) d'aquest tipus de pràctiques són els que fa unes dècades romanien a l'Església catòlica i constituïen el gruix dels fidels.

4.1.2. De Vacunes i COVID

Pàmies, sempre amb un to sarcàstic, molt característic, parlava mirant per sobre les ulleres, aixecant les esquenes cada cop que feia una afirmació polèmica, buscant la resposta de suport dels presents. Es produïa cert contrast entre l'ambient relaxat on el públic reia les ocurrències del que parlava, i el to de moltes de les afirmacions que eren fetes en llenguatge bel·ligerant. Les referències a les vacunes i al certificat COVID van ser constants durant la xerrada:

“Tenim la sort que es molt més fàcil esquivar xeringues que esquivar bombes, per que sens dubte es una situació de guerra, de guerra contra el règim i el sistema repressor. La solució es crear una societat paral·lela en la que poder viure la vida tal i com un vol i no estar sotmesos al que ens imposen.” (Pàmies, 2021 [gravació audio])

S'utilitza una estratègia de comunicació, on la inflexió es sorneguera, però en el missatge es fa servir de forma intensiva, el conflicte, com a forma de comunicació i de socialització. Això els permet construir el grup, que format per perfils heterogenis de persones, s'uneixen en torn a aquest tipus de discurs que els proporciona un enemic comú, arrelant al sentit de pertinença relacionat amb l'enfrontament com a principi de funcionament. El conflicte és una apel·lació a la pertinença, que cohesiona i vincula a les persones que formen part de la comunitat. Són un grup quan es troben en una situació determinada, en un punt d'oposició, de contrast i de discrepància o, com els hi agrada assenyalar als moviments antivacunes, de dissidència respecte a els altres (Simmel, 2010).

Durant l'esdeveniment, s'animava als assistents a crear grups de Sobirania i Salut, per organitzar una societat alternativa com a única manera de sobreviure al marge del sistema. També es va assenyalar alguns dels temes que tractaven en els grups existents: la creació d'escoles pròpies per escapar del règim, grups contra les ones electromagnètiques i les antenes 5G, iniciar campanyes per cultivar llavors d'Artemísia en llocs públics perquè estigui disponible per aquells que ho necessitin, i fer trobades per l'intercanvi gestionat

amb moneda lliure. Emfatitzava la idea que els grups de Sobirania i Salut són grups de proximitat:

(...) Són grups de gent del barri o del poble on tots ens coneixem, o ens hauríem de conèixer, per anar be, per **evitar infiltrats** (riures de la gent), per compartir coneixements, on els integrants dels grups aporten a la resta, els grups es reuneixen, es generen petites trobades temàtiques, on es pot aprendre a preparar el MMS⁹, a fer un hort ecològic de plantes medicinals. I dels infiltrats no passa res, si hi ha infiltrats, perquè pobrets moltes vegades acaben convençuts (riures) i passen a les nostres files, no teniu por dels infiltrats, per que nosaltres també tenim gent infiltrada a tota reu, fins hi tot a la Conselleria de Salut. (Pàmies, 2021[gravació audio])

A la vegada que es reforça la idea de la proximitat dels grups i s'apel·la al sentit de pertinença, de comunitat, se situa al grup enfront d'uns altres, els infiltrats, d'aquesta manera els grups poden ser inclosos en dues de les tipologies de protesta social proposades per Vallverdú (2017), les inclusives-globals i les ideològiques-antagòniques, que segons les configuracions diferenciades de les protestes socials en clau simbòlic-cultural, tenen el conflicte com a factor estructural. La insistència en la formació de grups i en la promoció de trobades, ve motivada per les sinergies i l'energia emocional que es genera en els rituals col·lectius. En el marc de la teoria del conflicte, les emocions i l'atenció són valors pels quals les persones competeixen, i l'entusiasme i la solidaritat els condueixen cap a l'acció col·lectiva. Durant l'esdeveniment Pàmies afirmava que ja s'estava despertant la consciència de la gent, però que la gent no pot canviar d'un dia per l'altre, perquè estan condicionats econòmicament, per la família o per les pors. Sovint es recorre a les emocions reflexes, com apunta Jasper (2012), reaccions a l'entorn físic i social immediat i que són el paradigma de totes les emocions, i, per tant, exageren qualsevol emoció, la intensitat, la celeritat i la seva capacitat disruptiva. En el seu discurs afirmen que s'està en la fase prèvia a l'autoorganització de la societat.

[...] No tenemos miedo a ese bicho, porque tenemos plantas como la artemisa o soluciones como el MMS o dióxido de cloro que nos saca del apuro en cuestión de horas, no probar eso, significa seguir matando personas de forma indecente por parte de las administraciones, que están vendidas a la industria farmacéutica que lo que quieren es ¡más vacunas!, ¡más muertes!, porque esas vacunas para la COVID, ves a saber lo que les van a poner dentro, son vacunas con poca experimentación [...](Dulce Revolución, 2020¹⁰)

⁹ Substància introduïda per Jim Humble com a tractament per curar la malària, l'autisme, el càncer, la sida o l'acne. La seva composició és una solució al 28% de clorit de sodi que, en barrejar-se amb àcid, com suc de llimona, produeix diòxid de clor. La venda del producte com a teràpia va ser prohibida a Espanya l'any 2010. Les sigles MMS són les sigles en anglès de Miracle Mineral System.

¹⁰ <https://pateitv.com/watch/McRBDFZM92Mq2xj>

Com a alternatives per prevenir el contagi de la COVID, més enllà d'aconsejar el consum de Diòxid de Clor (MMS), per prevenir la malaltia, durant la xerrada, es va afirmar que no calia vacunar-se, ja que es podia prevenir la malaltia de forma natural prenent xarrups d'orina i aigua de mar, que la construcció biomèdica i les empreses farmacèutiques havien medicalitzat a la societat, que la fibromiàlgia no és més que deshidratació del cos, o que per guarir la leucèmia només feia falta prendre arrel de dent de lleó. Unes afirmacions, en línia de les reflexions que fa Torres González (2018) sobre l'enorme valor simbòlic que molts dels grups antivacunes li atorguen al retrobament amb la natura, identificant allò natural amb allò que és autèntic.

Des dels grups que componen l'associació, sobre les vacunes contra la COVID es remeten als informes dels grups de *biólogos por la verdad* i *médicos por la verdad*¹¹, que amb el suport de *Dulce Revolución*, demana el "cessament immediat de les campanyes de vacunació". Diuen que molts científics s'estan desmarcant del relat oficial, el problema són les mentides dels mitjans de comunicació comprats i dels governs. A la web de DR, en un apartat que titulen, *Informació detallada sobre les vacunes, per una vacunació lliure i de gestió transparent*, penegen un text amb referències a articles científics complexos que resumeixen de la següent manera:

Una vacuna és un preparat que, segons la medicina al·lopàtica, té la funció de generar immunitat a l'organisme contra una determinada malaltia, (...) però la seva eficàcia ha estat discutida per alguns professionals mèdics des de la introducció de la vacunació (...) i actualment creix la dissidència mèdica al voltant d'aquesta pràctica a causa dels nombrosos casos documentats de danys causats per la toxicitat de les vacunes i a causa del qüestionament de la teoria de la infecció, o teoria microbiana, alguns doctors en medicina que neguen que les vacunes tinguin algun sentit biològic, (...) i el fet de l'existència d'estudis microbiològics que demostren que el suposat agent patògen està present tant als individus malalts com als sans, el que contradiu el primer postulat que han de complir les malalties infeccioses (...). (Dulce Revolución, s.d)

Les vacunes, afirma en un vídeo una representant de *médicos por la verdad*, provoquen ADE (per les sigles en anglès, d'Antibody-Dependent Enhancement) que és quan la malaltia que es vol prevenir empitjora per la presència dels anticossos de les vacunes. Diuen que aquest fet és una circumstància comú a tots els tipus de vacunes. En el vídeo penjat a Telegram arriben a afirmar que entre el 20 o el 30% dels vacunats fins a la data (abril 2021), podran morir l'hivern vinent. Trobem aquí un dels arguments que apareix de

¹¹ A la seva pàgina web, es descriuen com un grup de metges i professionals que investiguen la veritat sobre els esdeveniments que van desencadenar per la pandèmia provocada pel SARS-CoV-2, i sobre les extremes mesures sanitàries executades per governs, segons ells sense fonament científic, com la quarantena de les persones sanes, les vacunes com a única solució contra la COVID, l'ús de mascaretes, i que la realització de testos no serveixen per al diagnòstic i que s'utilitzen per inflar xifres de la pandèmia.

forma recurrent en els moviments antivacunes, quan identifiquen les vacunes com a causants de malalties idiopàtiques (l'autisme, la mort sobtada, disfuncions immunològiques, desordres neurològics, etc.) (Zimmerman et al, 2005; Torres González, 2018; Salleras 2018, Kata 2018).

4.1.3. Veure més enllà

L'assemblea com estava anunciat, va durar fins a gairebé les 14'00 temps, durant el qual, va parlar gairebé en exclusiva Josep Pàmies. Només en un moment donat, va convidar a pujar a la tarima al propietari de la botiga ecològica situada a la mateixa plaça, que havia proporcionat les pomes que decoraven la plataforma i que s'oferien de forma gratuïta als presents. El botiguer, va parlar durant uns escassos dos minuts, se'l va presentar com una persona que en un moment de la seva vida havia despertat, s'havia adonat que la seva feina com a cuiner estava al servei dels interessos de la indústria alimentària, i va passar-se a l'altra banda, va obrir la botiga de proximitat i de producte ecològic i va establir una col·laboració amb la Dolça Revolució, per exemple venent MMS. Explicava Pàmies entre riures, que per evitar la prohibició de la seva venda, es veien obligats a etiquetar-ho de les maneres creatives més diverses, com per exemple, llet de girafa. Trobem aquí una de les idees persistents entre els grups antivacunes i en general entre els seguidors de les noves espiritualitats, les teràpies holístiques i els sabers esotèrics, que és la idea de les persones “il·luminades”, que en un moment donat veuen la llum, desperten i veuen que hi ha alguna cosa que ells saben que els altres no, i és el seu deure informar a la resta de la societat. Els autors Fernández-Niño i Baquero, (2019) atribueixen aquest comportament a l'efecte psicològic de Dunning-Kruger, que es produeix quan aquelles persones més hostils a un argument, fet o circumstància (com les vacunes) són justament aquelles que menys entenen els fonaments del que està passant. No s'ha de caure, però, en la simplificació de pensar que són ignorants, sinó que segons Motta et al (2018) aquest efecte, es deu a un excés de confiança, que és més alt entre aquelles persones amb baixos nivells de coneixement sobre un tema en concret, com les vacunes, i que normalment coincideix en persones que solen tenir nivells alts d'exposició a desinformació i que, per tant, poden fàcilment acabar donant suport a teories de la conspiració. En aquest sentit, un element important a destacar es el fenomen del que parlàvem en altres apartats anteriors, la “infodèmia”, que s'ha desenvolupat durant la pandèmia del coronavirus, i té les seues orígens, tant en els missatges tòxics que es transmeten a través de les xarxes socials, com amb la saturació d'informació relacionada amb l'impacte i conseqüències de la pandèmia i que es reflecteixen en les situacions crítiques.

Durant la pandèmia i els confinaments, per primera vegada a la història, es van utilitzar a gran escala la tecnologia i les xarxes socials. Això va ajudar a les persones a mantenir-se segures, informades, productives i connectades, però, ja el setembre del 2020 diverses agències i organitzacions mundials (OMS, UNICEF, UNESCO, Creu Roja, etc.) van fer una declaració conjunta anomenada *Gestión de la infodemia sobre la COVID-19: Promover comportamientos saludables y mitigar los daños derivados de la información incorrecta y falsa*, segons la qual, la mateixa tecnologia que va permetre mantenir-nos connectats i informats, va afavorir i amplificar la infodèmia. Aquest fet va posar en risc i podia comprometre les mesures per controlar l'expansió del virus, com les campanyes d'immunització i de promoció de vacunes eficaces, i sense la informació correcta i adequada no es podrien acomplir els objectius de prevenir i frenar el contagis (WHO, 2020). Hi ha evidències que mostren com es pot veure d'afectat l'estat emocional d'un subjecte amb l'exposició al patiment, les queixes i altres expressions emocionals dels seus contactes socials, el que provoca que l'estat d'ànim i l'estrès es puguin propagar de persona a persona, en un procés anomenat "contagi emocional" (Ruiz, Arcaño i Pérez, 2020). Com Jolley i Douglas (2014) van concloure en els seus estudis sobre la influència de les teories de la conspiració, les intencions de vacunació es veien influenciades per l'exposició a aquest tipus de teories i afectava de forma directa a la presa de decisions de les persones respecte a la vacunació.

L'excés de confiança que mostren molts dels seguidors dels grups antivacunes en els seus postulats, s'associa també amb un suport elevat, al paper que juguen els no experts, personatges aliens a la ciència, celebritats que participen en la producció d'informacions o desinformacions, un exemple paradigmàtic el trobem en l'expresident dels EE.UU. Donald Trump, quan recomanava tractaments com l'ús del diòxid de Clor o lleixiu diluït, per a la prevenció dels contagis de la COVID. Els resultats del estudi de Motta et al. (2018) sobre l'acceptació de les polítiques vacunals mostren, per exemple, que preguntats pels seus coneixements sobre l'autisme, un terç dels enquestats pensaven que tenien tant o més coneixement que els metges (36%) i els científics (34%) sobre les causes de la malaltia. Aquest fet, expliquen els autors, es deu a que les persones que no tenen habilitats en alguna àrea, solen, no només, sobreestimar les seves pròpies habilitats, sinó que tenen poca perícia en avaluar amb precisió les habilitats dels altres. És llavors quan arguments com la dissidència o la il·luminació aconsegueixen captivar més fàcilment a persones amb menys competències o pensament crític sobre algun tema concret. Així s'ha pogut observar, tant durant l'assemblea com també en els vídeos que comparteixen per xarxes,

expressant-se molt simbòlica i emocionalment, recurrent amb freqüència a la por, i al·ludint a entramats complexos de complots secrets, amenaces i riscos. La militància activa es torna comú, una manera de fer i d'estar al món; aquest tipus d'esdeveniments, internet, les xarxes socials i la sobre-informació són el vehicle perfecte per a la difusió d'aquets arguments. El sentit de pertinença, doncs juga el seu paper i un cop s'assumeixen els arguments, sense temps per a plantejaments més enllà dels que s'ofereixen a la comunitat, es crea una identitat compartida, que com a mecanisme distintiu ajuda a diferenciar-se d'altres, i que en la confrontació a aquests ofereix el conflicte com una vàlvula d'escapament (Simmel, 2010).

Es important destacar també un dels punts en què Pàmies va insistir en el seu discurs i que es replica també en xarxes, i són les crides constants a la conveniència de comptar amb assessoria jurídica dins dels grups. A la xerrada s'animava als presents, a buscar entre les persones conegudes dels seus cercles propers, advocats i juristes, per convidar-los a formar part dels grups i així comptar amb experts en els mecanismes i procediments de què s'ha de fer o quins documents presentar quan, per exemple, es negaven a obeir algunes de les dràstiques repressions a les quals el règim els sotmet. S'identifiquen com antagonistes les institucions que dicten les mesures repressives: prohibició de venda i distribució de Diòxid de Clor (MMS) per a l'ús terapèutic i consum humà, entrar a llocs públics sense presentar el certificat COVID o oposar-se a l'ús obligatori de mascareta, etc. L'enemic que els hi fa de contrast, són tant els grups d'experts associats a la classe mèdica, com l'Estat i la indústria farmacèutica, els quals conspiren per beneficiar únicament els seus interessos econòmics i vendre vacunes amb un objectiu exclusivament econòmic (Torres González, 2018).

De la referència a l'interès econòmic de les elits i les farmacèutiques, destaca el fet assenyalat per Prat et al. (2012) de què aquestes noves creences espirituals i naturistes, recullen i ofereixen tot un ventall de les ofertes de creixement personal, curssets xerrades, botigues en línia amb infinitat de productes, i ho fan seguint la lògica del mercat comercial convencional, que de vegades s'emmascara sota el vel de l'intercanvi o el voluntariat, per realitzar moltes de les activitats que finalment sempre estan sotmeses a la petició de finançament donatius o col·laboracions. En totes les plataformes en les que l'associació penja vídeos, com Odysee, LOVEOTV, Pateitv, comencen amb una petició d'ajuda i número de compte sobreimprès perquè la gent pugui fer els seus donatius. En el vídeo d'una trobada en línia amb els coordinadors dels grups de Sobirania i Salut, les primeres reflexions que els hi dirigeix la presidenta de l'associació Dulce Revolución, Lola Roma

i el mateix Pàmies que n'és el vicepresident, són que els grups s'han d'auto organitzar sols, per tot seguit comentar tota una sèrie de descomptes que els poden oferir, tant al viver de plantes, com en la compra de MMS a la seva web, si fan una compra conjunta entre els grups. També se'ls convida a apadrinar una planta d'artemisa, o una de marihuana en cas, per exemple, que les persones no tinguin espai a casa. Per un preu encara per determinar, ells s'ofereixen a plantar-la a Balaguer. A continuació Pàmies, com va fer durant la xerrada demanant advocats i juristes, anima als coordinadors dels grups a buscar metges i infermeres voluntaris de confiança als quals poder acudir, per exemple, per fer una transfusió de MMS o per si hi ha una emergència, passar el contacte d'aquests metges i infermeres perquè puguin actuar.

4.2. It's a Wide World

Un perfil diferent de l'associació *Dulce Revolución*, el trobem a l'entitat anomenada *World Wide Demonstration*, de la que es va tenir coneixement a partir d'una manifestació organitzada a Barcelona el gener del 2022, amb el lema: “Per la llibertat, la Pau i els Drets Humans. Aturem la dictadura sanitària. No va de Salut. VA DE CONTROL”. *World Wide Demonstration*, és una plataforma autoconstituïda el juliol de 2021, segons informaven en un comunicat de premsa que penjava a la seva web:

A la primavera del 2020, vam formar un grup d'acció a Alemanya. Creiem que els drets fonamentals no són privilegis, i defensem la pau, la llibertat, la democràcia i la solidaritat. Som mares i pares, fills i nets, germans i germanes, petits i grans. Som el Poble. Som la Societat. Volem donar les gràcies als governants per haver despertat el nostre desig d'autodeterminació política. (World Wide Demonstration, 2021, 3 d'agost, comunicat de premsa¹²)

Aquesta plataforma que ha convocat diverses manifestacions de caràcter global, els dies 22 i 23 de gener de 2022 va convocar de forma simultània manifestacions, segons anunciaven, a més de 150 ciutats de tot el món. A Barcelona la convocatòria va ser el dia 23, el que va suposar una oportunitat d'assistir a un esdeveniment, amb una característica típica del moviment antivacunes, que és tenir a la vegada una dimensió local i una altra global. L'observació participant va permetre, més enllà de recollida de dades, poder tenir un coneixement des de dins, així com poder parlar amb alguns dels assistents i comentar alguna de les situacions que s'hi podien produir. L'etnografia en xarxes va permetre identificar l'organització que va liderar la convocatòria a la ciutat de Barcelona, *Units per la Veritat*, de la que parlarem més endavant.

¹² <https://worldwidedemonstration.com/wp-content/uploads/2021/08/WWRFPressRelease.03.08.pdf>

Ciutats amb manifestacions programades 22 i 23 de gener del 2022¹³

Per la present anàlisi no s'ha pogut trobar informació consistent, sobre els orígens de la plataforma; a la seva web hi ha dos únics documents, un comunicat de premsa i un altre document que anomenen *Platform*, on exposen els objectius i fan la seva declaració d'intencions. No hi ha, però, informació de quines persones en formen part o quina és la seva estructura organitzativa.

La plataforma *World Wide Demonstration*, proclama lluitar per cinc de les llibertats més importants, les quals, segons l'organització, són la llibertat d'expressió, la de circulació, la d'elecció, de reunió i la llibertat a la salut. En el comunicat de premsa, parlen també, de cinc objectius, cinc principis i cinc solucions. Els cinc objectius que defensen són iguals per tots els països i van dirigits contra les polítiques de salut pública que s'han fet servir per prevenir els contagis durant la pandèmia. Tant als seus missatges, com a la seva estratègia comunicativa, es pot observar l'ús de tècniques de neuro-màrqueting elemental, com la repetició seqüencial de missatges, que té un efecte directe en com el cervell, els processa. A aquestes respostes psicològiques o automàtiques, se'ls ha d'afegir, també, l'ús implícit de l'emoció, ja que aquestes tècniques generen el que es coneix com l'*engagement*¹⁴ davant de certs missatges i també s'han analitzat el seu ús pel que fa als missatges antivacunes a les xarxes socials i internet (Cuesta-Cambra, Martínez i Niño-González, 2019).

Tornant als documents de la plataforma, s'han anat modificant lleugerament amb el temps. En cap moment han afegit documents o més informació a la seva web, sinó que modifiquen els documents existents, per exemple, un dels canvis detectats ens ha fet

¹³ <https://covid-crime.org/worldwide-protests/>

¹⁴ *Engagement* és un constructe psicològic que significa connexió emocional, però que fa referència a com d'activament es troba involucrat l'individu en una determinada activitat. D'acord amb diversos autors es tracta d'un meta-constructe que inclou aspectes cognitius, emocionals i conductuals

veure, com s'ha eliminat l'única referència que hi havia sobre l'origen del moviment, on abans s'especificava que l'origen era alemany, ara es posa èmfasi en la idea que és un moviment global espontani:

Manifestació mundial: a la primavera del 2020, va néixer la idea d'una manifestació mundial per defensar les nostres llibertats humanes davant els confinaments interminables. La idea es va estendre viralment —la idea va ressonar arreu del món— i va provocar que milions de persones quotidianes sortissin al carrer en concentracions pacífiques a centenars de ciutats a partir del març de 2021. (World Wide Demonstration, 2022, 21 maig, comunicat de premsa)

Es pot percebre com hi ha certa intencionalitat en proporcionar informació ambigua en les plataformes que utilitza el moviment. Així el seu nom és *World Wide Demonstration* a la seva web, *World Wide Demonstration plataforma* (Plataforma de la Manifestació Mundial) en un dels documents i *World Wide Rally for Freedom movement* (Moviment de la manifestació mundial per la llibertat) en el comunicat de premsa. A Telegram el canal es diu *World Wide Demonstration Official* que compta amb un grup de discussió anomenat *[Discussion] World Wide Demonstration Official*. A la seva pàgina de Facebook es menciona com *Impressum*¹⁵, *Freie Bürger Kassel* (Ciudadans lliures de Kassel), el primer origen alemany esmentat. Cal assenyalar, que no va ser possible fer el seguiment de la plataforma a través dels seus canals de Telegram. Aquest seguiment es va haver de descartar degut a l'entrada d'spam massiu sobre moviments relacionats amb l'extrema dreta nord-americana com Q-Anon i infinitat de missatges brossa. I d'altra banda, al canal de *World Wide Demonstration Official*, és en el que es comparteixen els cartells de les manifestacions a les diferents ciutats i alguns vídeos d'aquestes, però en el moment de la manifestació de Barcelona, gener del 2022 no admetia comentaris a les publicacions, així que no hi ha informació disponible, més enllà dels cartells de les manifestacions.

El comunicat de premsa vigent durant la manifestació al gener deia, que el Moviment per la Llibertat, està format per una gran varietat de diferents grups independents i d'organitzacions activistes (sense mencionar quines). Segons afirmaven, el seu afany és descentralitzador amb l'objectiu d'augmentar la resistència del moviment i permetre la més àmplia participació individual. La intenció, deien, era transferir la presa de decisions a l'àmbit local de les ciutats i coordinar-se amb un mínim de despeses a escala nacional i internacional. L'objectiu era maximitzar el nombre de participants "informatos" a les

¹⁵ S'utilitza en alemany per referir-se a una declaració de propietat i autorització d'un document, que es requereix legalment per a llibres, diaris, revistes i llocs web publicats a Alemanya i altres països de parla alemanya.

manifestacions als que es defineix com a "co-iguals", per fer-los participar en els processos de presa de decisions. Afirmen ser, un moviment de baix a dalt, no de dalt a baix.

Sense fer cap referència a accions concretes, més enllà de les manifestacions, són declaracions d'intencions i principis amplis, sense especificar, quan, on ni com s'han de dur a terme. Segons afirmen, busquen que s'aprovi una legislació específica i es creïn lleis per 1) finalitzar amb els confinaments i prohibir l'ús d'aquests amb l'excusa de la defensa de la salut pública, en aquest punt s'inclou també, les limitacions de distància i de moviment individual, tancaments de negocis o les restriccions per sortir de casa durant els confinaments; 2) finalitzar i prohibir l'ús obligatori de les mascaretes com a mesura de prevenció dels contagis; 3) prevenir la vacunació obligatòria, la coacció o imposició de requisits de vacunació, com les condicionalitats legals fonamentades en l'estat de vacunació o la imposició del Certificat COVID, com a requisit per realitzar qualsevol activitat; 4) retorn dels viatges internacionals i nacionals, finalització de qualsevol restricció de viatge, tancament de fronteres, quarantenes, requisits de certificats i proves negatives per viatjar i totes les limitacions de viatges no existents abans de gener de 2020; 5) acabar amb totes les declaracions d'estat d'emergència existents en resposta al Coronavirus, així com tots els poders executius d'emergència addicionals, que segons la plataforma s'estan utilitzant per part dels governs per implementar les restriccions totalitàries de control de població.

4.2.1. L'organització local: Units per la denúncia

L'observació a xarxes, va permetre esbrinar qui s'havia encarregat d'organitzar la manifestació a la ciutat de Barcelona. La iniciativa va córrer a càrrec, majoritàriament, de l'associació *Units per la Veritat*, que és una associació que sorgeix de la unió de dos grups de Telegram, *El Poble per la Veritat Barcelona* i *Denúncia Col·lectiva Catalunya*, que es van unir per formar *Units per la Veritat/ Denúncia Col·lectiva Catalunya*. Aquesta agrupació va acabar convertint-se en l'associació *Units per la Veritat*, que s'organitza i col·labora en donar suport a les manifestacions en contra de la *Plandèmia*¹⁶ i a favor del nou ordre mundial. També cooperen i treballen amb altres grups com *El Tercer Grup*, que es dedica a defensar els drets dels nens, davant dels protocols sanitaris i de prevenció de la Salut Pública, que consideren abusius, així com amb altres associacions que tenen

¹⁶ Plandèmia (panicdèmia): joc de paraules entre plan i pandèmia que fa referència a la teoria que considera que es tracta d'un pla elaborat per al control social mundial amb l'objectiu d'aplicar l'Agenda 2030.

una línia de pensament paral·lela a la seva, a través d'una plataforma que es diu *Iniciativa Conjunta*. Els orígens de l'associació els explica Brigitte Burchartz, en una entrevista on parla de com van ser el procés de formació de l'associació:

(...) Represento a la asociación *Units per la Veritat* que surgió de los encuentros presenciales a partir del inicio del desconfinamiento (...), surgió porque una chica contactó conmigo, creo que era de Lleida y me dijo que un abogado estaba buscando gente que llevase a un grupo por comunidad autónoma, para hacer una denuncia colectiva, y me dijo, si yo estaba interesada y le dije: bueno, vale, pues sí. Y entonces surgió este grupo en el que entraban muchas personas (300 o 400 personas), entonces dijo que cuando hubiera suficientes personas, nos proporcionarían unos abogados aquí en Barcelona. Y entonces hablamos de hacer una asociación, para darnos forma jurídica y les dije a pues si ¡buena idea!, vamos a hacer esto, porque para todo el tema este así, de abogados, va a ir muy bien tener una asociación, esto fue en octubre del 2020 (...) y empezamos a funcionar de verdad, a partir de febrero del 2021. (*Units per la veritat*, 2022)

Durant l'entrevista, expliquen en què consistien aquestes trobades de reflexió que menciona Brigitte. Les explica, Francesc Colet, un altre dels fundadors de l'associació i que el dia de la manifestació va ser l'encarregat de llegir el manifest:

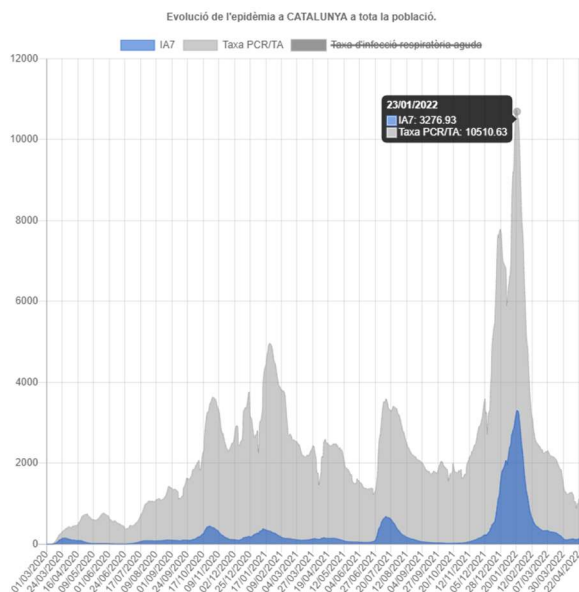
(...) son encuentros de reflexiones para comunicarnos más entre nosotros, para dialogar y para hablar de tú a tú, sin miedo, porque no se puede hablar ni con los vecinos, ni con los familiares, ni con los amigos, no se puede dialogar. Te tratan como a un loco como a un apestado casi, entonces hay un encuentro cada sábado que está muy bien a nivel de comunicarte, hablar de forma natural y espontánea (...) para tener un espacio para hablar nosotros, para comunicarnos de forma natural y libre. Porque nos han arrebatado los espacios, no puedo ir al cine, no puedo ir al teatro, no puedo ir al museo, (*Units per la Veritat*, publicat 2022)

Manifesten la necessitat de poder trobar espais físics en els que poder compartir amb altres persones les experiències traumàtiques, com han suposat les situacions provocades pels confinaments, en moltes persones, que han patit un impacte psicològic a causa de múltiples factors, entre els quals: l'elevat estrès psicosocial del tancament, les condicions personals del mateix confinament, les característiques de la pandèmia o d'altres aspectes, com l'ambigüitat de l'amenaça o la possible falta de rigor de la informació aportada pels mitjans de comunicació (Sandín et al. 2020). L'exemple d'*Units per la Veritat* i les realitats que expliquen tant la Brigitte com en Francesc posen en relleu, tal i com havíem vist a l'estat de la qüestió, els espais creats en diferents plataformes i llocs d'Internet van suposar un mitjà essencial per transmetre missatges i establir comunitats, intercanvi i reflexió amb dinàmiques molt semblants a la dels anomenats nous moviments globals com els definia Calle (2005). Amb la finalització dels confinaments, es van poder traslladar al món real els espais i fòrums en aquest cas canalitzats en forma de protesta.

Així com es llegeix a la seva web, es van constituir en una associació “per a la defensa dels drets humans davant les mesures antidemocràtiques durant la gestió d'aquesta *PLANDEMIA*. Comptem amb un equip d'advocats conscients, assessoria legal i altres professionals per dur a terme les nostres activitats”. A l'entrevista expliquen que els diners de les quotes dels socis són per poder finançar les accions judicials, com un recurs contra el passaport COVID (“pasaporte esclavo”, li diuen a l'entrevista). Comenten com a Europa al certificat li diuen *Greenpass* i Francesc Colet aprofita per introduir la idea que el canvi climàtic no existeix com a tal sinó que és un canvi cíclic natural del planeta. Deixen entreveure, tal i com assenyalàvem a l'estat de la qüestió Fernández-Niño i Barquero (2019), que els pensaments i cosmovisions de grups antivacunes i seguidors de les anomenades teories de la conspiració, poden formar part d'un estil cognitiu, amb una particular forma de processar la informació que afavoreix la creença en aquest tipus de teories; i que això pot ser produït per un ampli conjunt de valors, ideologies, sentiments, posicions polítiques, creences religioses o frustracions col·lectives.

4.2.2. La manifestació: de conspiracions, vacunes i llibertat

Contextualitzarem el moment en què es produeix aquesta manifestació. Al gener de 2022, Espanya es trobava en plena explosió de contagis degut a la coincidència de la circulació de la variant Òmicron i les festes nadalenques que va fer que la sisena onada arribés al pic més alt de contagis. A Catalunya, s'havien imposat diverses restriccions durant el Nadal i moltes d'elles van arribar fins passat el 20 de gener. Les restriccions van consistir en el tancament de l'oci nocturn, restringir la capacitat màxima a la restauració (50% a l'interior dels establiments), al comerç, la cultura, l'esport federat i als gimnasos (70%); el màxim de persones que es podien reunir eren grups de 10 persones; i es va imposar una restricció a la mobilitat nocturna, des de l'1 de la matinada a les 6 del matí, als municipis de més de 10.000 habitants amb una incidència acumulada a 7 dies superior als 250 casos per cada 100.000 habitants. Malgrat les restriccions, el 21 de gener els contagiats a Espanya ascendien a 8.975.458 persones, tres dies més tard, el nombre de contagiats ja superava els nou milions, en concret 9.280.890, s'havien notificat més de 300.000 contagis en tres dies, amb 18.675 hospitalitzats dels quals 2.202 es trobaven a les unitats de cures intensives.

Gràfic. Situació pandèmica gener 2022 a Catalunya¹⁷

La convocatòria de la manifestació, diumenge 23 de gener als Jardinets de Gràcia de Barcelona, s'havia anunciat a diversos grups del Telegram en els que s'estava fent el seguiment. Vaig arribar a 5 minuts per les onze del matí i no semblava haver-hi gaire gent, però a la part baixa de la plaça a tocar de l'avinguda Diagonal hi vaig localitzar el primer grup de persones sense mascareta, es trobaven al voltant d'una pancarta a terra, a la pancarta on es llegia: “Per la llibertat, la Pau i els Drets Humans. Aturem la dictadura sanitària. No va de Salut. VA DE CONTROL” i anava signada per la Coordinadora Barcelona contra la dictadura sanitària. worldwidedemonstration.com #wewillALLbether.

Allà un home (sense mascareta) es coordinava amb una parella de mossos d'esquadra, i enviava a la gent que anava arribant. a l'altra banda de la Diagonal a l'inici del Passeig de Gràcia. Hi havia unes 300 o 400 persones i a primera vista ningú portava mascareta. La concentració va anar guanyant volum a mesura que passaven els minuts, i la gent s'anava reunint al lateral dret del passeig de Gràcia.

Durant el temps d'espera em vaig dedicar a copsar els missatges de les pancartes que s'anaven desplegant i cartells de les persones que anaven arribant, algunes improvisades en un cartó i d'altres amb una manufactura més treballada. Al grup de Telegram d'*Units per la veritat* un usuari preguntava, arran d'un vídeo on es veia com s'imprimien els cartells de la convocatòria de la manifestació de Barcelona, qui pagava la despesa i des del grup contestaven que cada un dels organitzadors havia fet una contribució de 10€ i

¹⁷ <https://dadescovid.cat/>

que a la manifestació passarien la gorra per recollir diners i recuperar-los. Observar les pancartes i els missatges va ser un bon exercici per tenir una idea de l'heterogeneïtat dels discursos i de les persones que acudeixen a esdeveniments com la manifestació. Es va poder observar com molts dels arguments que han estat catalogats com a teories de la conspiració hi eren presents. Coincidint amb Vega-Dienstmaier (2020), les principals teories de la conspiració presents a les pancartes serien aquelles iniciades arrel de la pandèmia: 1) que la COVID-19 en realitat no existeix, que no és més que una simple grip i que les taxes de mortalitat per COVID-19 han estat inflades intencionalment, per un complot de les persones més poderoses del món (o d'organitzacions supranacionals), per treure la llibertat a la població; 2) una teoria involucra en aquestes organitzacions a Bill Gates o a George Soros, i se'ls acusa d'haver creat el virus per tenir l'oportunitat d'administrar massivament la vacuna, i que juntament amb ella s'inocula un microxip o un mecanisme de nanotecnologia que servirà per monitorar i controlar la població; 3) una altra creença diu que la tecnologia mòbil 5G genera la disseminació de la infecció pel SARS-CoV-2, i finalment 4) el virus s'ha escapat del laboratori de virologia i que és una arma biològica creada, segons sigui per la Xina o pels Estats Units, i és responsabilitat conjunta tant de la indústria dels aliments transgènics, com de les grans corporacions farmacèutiques (Vega-Dienstmaier, 2020).

Per fer l'anàlisi s'han classificat per categories els missatges de les diverses pancartes que es van poder veure durant la manifestació. Agafarem com a referència les categories proposades des del grup de recerca en comunicació científica de la Universitat Pompeu Fabra i que Moreno-Castro et al. (2022) fan servir per categoritzar les notícies que s'han produït durant la pandèmia per determinar si poden estar basades en informacions enganyoses. Les categories suggerides són, teories de la conspiració internacional per governar el món, conspiració sobre la salut física i emocional, conspiracions polítiques locals (Nacionals), teories negacionistes i teories esotèriques, a les que hem afegit una categoria d'apel·lacions al nazisme, ja que es van poder veure algunes pancartes que feien servir la simbologia nazi per denunciar les seves injustícies.

Els missatges de les pancartes recollits durant la manifestació:

1. Teories de la conspiració internacional per governar el món:

– <i>Per que li diuen “protecció” quan volen dir control</i> – <i>STOP DICTADURA SANITARIA MUNDIAL, una dosis dos dosis, tres dosis = trombosis</i> – <i>PASS COVID= CONTROL SOCIAL</i>

2. Conspiració Sanitària sobre la salut física i emocional:
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Una dosis, dos dosis trombosis</i> - <i>De veritat confies en el teu metge que NO es fa responsable del que et recomana?</i> - <i>Stop la vacuna causa trombos, ictus, miocarditis, dolor, etc” Telegram info-vacunas la quinta columna.</i> - <i>NO EXPERIMENTOS CON NUESTROS HIJOS: El pasaporte COVID es ilegal</i> - <i>ATUREM LA INOCULACIÓ EXPERIMENTAL INFANTIL</i>
3. Conspiracions polítiques locals (Nacionals):
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Des de quan els polítics s'han preocupat per tu?</i> - <i>Per què les autoritats sanitàries no s'atreveixen a analitzar les vacunes?</i> - <i>STOP COVID-PASS IL·LEGAL</i> - <i>La Constitució fa il·legal el “Pass” Sanitari (Articles 14 i 18)</i>
4. Teories negacionistes:
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Apaga la TV enciende el cerebro</i> - <i>Òmicron otra estafa del Copón</i> - <i>Creus que tenir un codi QR et fa lliure?</i> - <i>PLANDEMIA +5G</i>
5. Teories esotèriques
<ul style="list-style-type: none"> - <i>Informe Campra: Vacuna = Grafeno=Tóxico=Muerte, Grafeno + 5G= Control mental, Sanitarios cómplices del genocidio</i>
6. Apel·lacions al nazisme
<ul style="list-style-type: none"> - STOP VACUNAZI - - NETFLIX ++ HANNAH ARENDT

Cada cop hi havia més gent que s'anava reunint. La gent que passejava pel Passeig de Gràcia, es barrejava amb la que havia anat a la manifestació, i es podien diferenciar gràcies a l'ús de mascareta. En un moment donat, un dels cotxes dels mossos d'esquadra que es trobava al passeig de Gràcia vigilant el decurs de la manifestació, va engegar la megafonia i es va poder escoltar un missatge que deia que a causa de la situació pandèmica per la prevenció de la COVID-19, es pregava als assistents que mantinguessin la distància de seguretat i es recordava que era obligatori l'ús de la mascareta; en aquell moment la gent va esclatar, van fer sonar botzines i xiulets i tot seguit van posar-se a cridar: “Llibertat! Llibertat!”.

Un grup nombrós de persones que estaven a prop de la pancarta més gran, situada encara a terra, giraven al voltant d'un home d'uns 35 o 40 anys que duia un abric de drap llarg de color fosc, saludava i es feia fotos amb tothom qui li demanava. En demanar-li a una dona que s'ho mirava amb molta atenció, si sabia qui era, va respondre, “es el Astròlogo”:

—**¿El Astrólogo?**

— Si, Robert Martínez que es astrólogo y cuando empezó toda esta farsa, empezó a hacer informaciones, son muy buenas. Yo, cuando estoy de bajón me pongo sus vídeos, son muy buenos, explica muy bien lo que está pasando.

—**¿Y como se llama el programa?**

—Cosmograma.

En aquell moment encara no ho sabia, però Robert Martínez és un habitual de les conferències que es realitzen per part de Dulce Revolución. A la web es poden trobar diversos vídeos de Martínez i Pàmies compartint escenari en diverses ocasions, fet que afegeix a l'associació la dimensió esotèrica proposada per Prat et al. (2012) sobre els nous imaginaris culturals, a banda de la dimensió principalment terapèutica natural. Tant Pàmies com Martínez, poden ser considerats com a líders d'opinió de les xarxes que es creen entorn dels seus discursos, representen un perfil de líder que s'ofereix a alliberar de la confusió a les persones que busquen a les palpentes respostes, com a líders d'opinió pre-seleccionen el que es veritat, el que es mentida i el que es rellevant; i descarten el que no els interessa. Com afirmen Bauman i Mauro (2016) a la comunitat en xarxa els límits i la pertinença no son estables ni fixos, son mal·leables i poden ser definits i traçats incessant pel creador de la xarxa. Representen a nivell local el mateix perfil de celebritat del que es parlàvem de Trump, personatges aliens a la ciència que participen en la producció d'informacions o desinformacions.

A les 11'30 es van començar a situar les persones a la part central del passeig de Gràcia. La pancarta de *World Wide Demonstration* es va col·locar en primer terme i una mica més enllà una altra pancarta gran. Entremig d'aquestes pancartes es van situar el grup de persones que portaven els cartells amb el marc vermell, que gràcies a l'observació en xarxes ara sabem que eren membres de la plataforma Units per la Veritat i entre els quals es trobaven tant la Brigitte com en Francesc. Una dona que anava amb el grup em va donar un pamflet amb l'eslògan de la manifestació, on es llegia: Manifestació Mundial per la Llibertat 6.0 Barcelona: Per la llibertat d'expressió, de moviment i de reunió! – Pel dret a decidir sobre el nostre cos i la nostra Salut! Més de 40 països i més de 150 ciutats unides a tot el món ens mobilitzem per la llibertat, la pau i els drets humans; on s'indica el canal de Telegram de *World Wide Demonstration*.

Li vaig preguntar per què era la manifestació, i va respondre:

— És perquè s'ha d'alçar la veu, pels drets de les persones, que ens els han tret i si no els parem, cada cop ens trepitjaran més. És per dignitat i per consciència.

Una dona que l'acompanyava va afegir:

—Hay tantas cosas que están pasando, las injusticias, los derechos hay realmente un trato vejatorio a las personas, yo misma voy siempre sin mascarilla y me ha pasado de todo.

4.2.3. De rigor i ciència

La marxa va transcórrer amb normalitat fins a la Plaça Catalunya, entre crits constants de Llibertat!, i xiulets. En arribar a la cruïlla del final del Passeig de Gràcia amb Ronda Universitat es van col·locar, darrere de la pancarta de WWD a certa distància en filera un home amb una careta de dimoni i un altre disfressat de romà que duïen cada un una xeringa gegant que l'anaven brandant amunt i avall, recorrent tot l'ample de la manifestació. Els fotògrafs i la premsa van començar a fer fotos i els manifestants feien anar les sirenes, els xiulets i cridaven repetidament: “llibertat, llibertat!”, “¡los niños no se tocan!” i crits diversos, en un ambient reivindicatiu. En arribar a Plaça Catalunya, la gent va anar omplint la plaça i els portadors de les pancartes es van anar col·locant davant de les fonts que hi ha al nord de la plaça. Es van col·locar dos altaveus, un en un carretó de supermercat i l'altre a sobre d'unes rodes de carro de la compra, i Francesc Colet va agafar un micròfon, després de proclamar que era un dia de llibertat, va anunciar que primer es llegiria el manifest que s'havia preparat per a la jornada, en català, per part de l'Associació Units per la Veritat, i que en acabat es faria la lectura del manifest en castellà, per finalment com a sorpresa per a tothom, Robert Martínez s'havia ofert a fer un parlament, la gent va embogir en crits i va començar a corejar el seu nom “Robert, Robert!”.

El discurs que va oferir Martínez, després de la lectura del Manifest d'Units per la Veritat va durar aproximadament 15 minuts. Va fer servir un to èpic i combatiu, parlant de forma aclaparadora i exposant infinitat de conceptes en un estil molt característic dels seus discursos. Barrejava des d'una argumentació bèl·lica molt contundent, “Que nos digan claramente ¡vamos a por vosotros!, queremos reducir la población, ¡sobráis! ¡Os queremos como esclavos!”, amb afirmacions més puerils de l'estil “¡somos valientes! Somos leones! ¡Somos guerreros!”. Va fer al·lusió a tots els punts principals de les teories de la conspiració i en saludar a tots els presents: “als desperts, als dissidents, a la resistència i als infiltrats”, repetia la idea de Pàmies durant l'assemblea.

El manifest que havia preparat *Units per la Veritat*, va ser llegit amb vehemència per Colet, contenia alguns dels arguments recollits a les pancartes, amb els missatges i elements característics dels grups antivacunes:

Com la part de ciutadania del món que som, i representant gran part de la sobirania popular conscient, informada dels drets que encara tenim: EXIGIM! Explicacions

coherents i més rigoroses a les autoritats sanitàries i també als nostres representants polítics, i dels que considerem uns fets inadmissibles que s'estan produint amb una base científica molt pobre (...). Estem absolutament decebuts de com s'està transmetent a la població el que pretenen dir ciència contrastada (...) quan existeixin dubtes raonables o indicis de falsedat de qualsevol teoria, si això no es duu a terme, estem parlant de dictadura SANITÀRIA! (Units per la Veritat, 2022, Manifest)

En aquestes primeres paraules, en les que es presenten com a representants de la ciutadania conscient i informada, es poden identificar de nou, com en el discurs de Pàmies, la idea de les persones despertes, les que veuen més enllà, els "il·luminats" que en veure la llum són els encarregats d'informar i protegir a la resta de la societat. Són els individus connectats en xarxa, que superen la por i es mouen per l'entusiasme, els que la percepció d'una injustícia fa que augmenti la indignació que els condueix a l'acció (Castells, 2012). Expressen també la decepció cap a les institucions per la manera en què s'ha gestionat la informació demanant explicacions rigoroses i se'ls acusa, conjuntament amb els mitjans de comunicació, de participar en un gran complot:

(...) S'estan cometent moltes injustícies, abusos, irregularitats i il·legalitats, emprades sota el control d'aquesta provocada crisi sanitària. S'han anat eliminant gradualment molts drets bàsics i fonamentals a la població, imposant una silenciosa censura sense límits i una desinformació inacceptable a través dels subvencionats mitjans de comunicació estatals.(Units per la Veritat, 2022, Manifest)

Com vam veure a l'estat de la qüestió, la gestió de la pandèmia per part dels polítics i les institucions, i les diferents mesures per prevenir contagis que han estat percebudes com a arbitràries, i com un atac a la llibertat individual de les persones, són dos dels arguments que més pes tenen en el discurs llegit per Colet. En la línia de la seva expressió sobre opinions i concepcions divergents respecte a la ciència, que reclama d'alguna manera la participació en les qüestions polítiques que afecten tant a l'autonomia, com a les llibertats dels ciutadans. La possibilitat de compartir les seves idees en llibertat, que són les que els vincula al seu grup i que els condueix generar una identitat compartida alternativa que els cohesiona i uneix com a comunitat.

(...) L'únic i evident virus que està suportant la humanitat des de fa vint mesos, procedeix sens dubte de les campanyes organitzades per certs personatges pertanyents a grans corporacions amb estranyes intencions (...).

- Des de quan els polítics s'han preocupat alguna vegada per la gent? MAI (cria la gent)

(...) després de l'alarmant notícia de la propagació en el 2020 d'un SUPOSAT VIRUS mortal, que segueix sense estar aïllat, ni purificat, ni caracteritzat correctament i que cap autoritat sanitària ha estat capaç el dia d'avui, de poder demostrar la seva existència, la qual cosa fa totalment inconsistent aquest relat sanitari.(Units per la Veritat, 2022, Manifest)

Segons ells, s'ha produït una manca d'informació científica adequada sobre les vacunes, el que suposa l'altre argument destacat del discurs. Els subjectes antivacunes, com hem

exposat, tendeixen a consumir aquella informació que reforça la seva convicció, al marge de l'evidència científica: a partir de les seves idees preconcebudes i d'estereotips. Donen validesa a dades incompletes o parcials amb les quals realitzen una correlació il·lusòria de la informació, donant per vàlida informació no rigorosa o falsa, i fent servir esquemes de representativitat propis (Larrondo Ureta et al. 2021). Plantegen un conflicte de legitimitats i d'autoritats amb relació a un coneixement científic específic. L'enfrontament sorgeix quan perden la confiança en els discursos científics, i entren en concurrència d'altres que es fonamenten sobre el supòsit d'una veritat amagada o d'una conspiració, motivats per la idea que hi ha altres coneixements alternatius.

(...) Veient les repercussions d'aquesta dictadura sanitària està transmetent a través de la POR, a la població a nivell mundial. (...) Ens neguiteja la por i l'alarmisme fomentat durant gairebé dos anys i la desinformació continuada de manera incontrolada a partir d'un únic relat oficial imposat i dirigit, per grans corporacions relacionades amb l'OMS amb fonaments basats en un escàs rigor científic. (Units per la Veritat, 2022, Manifest)

Es fa una apel·lació constant a la poca base científica disponible i el poc rigor, que exposen amb la seguretat i l'excés de confiança que tenen, sobre la percepció del coneixement científic, alguns grups antivacunes. Fernández-Niño i Baquero (2019) porten l'argument més enllà, i afirmen que de forma general, el sentiment anticientífic, la tecnofòbia i la desconfiança a les institucions, són determinants de la pseudociència, que es manifesten en forma de frustracions col·lectives per les limitacions d'accedir a la informació i l'escassa participació en la presa de decisions, que deriven de les seves limitacions per comprendre el coneixement científic-tècnic disponible.

(...) els subvencionats mitjans de comunicació que son els encarregats de difondre sense parar a manera d'una continua PROGRAMACIO MENTAL, tot aquest relat de por i frau sanitari. Sense la recerca, el qüestionament i rigor que se'ls suposaria i d'altres empreses subvencionades pel govern que s'encarreguen que tot el que no sigui la versió oficial ,es un perillós i *maldito bulo* com diuen, a l'hora que desprestigien i censuren a qui ho intenta. (Units per la Veritat, 2022, Manifest).

Aquesta idea que proposa Units per la Veritat en el seu manifest sobre la "continua programació mental", la podem analitzar a partir de la idea que proposa Martínez Gallo (2020), com una de les característiques del funcionament de les pseudociències i és la creença en la intencionalitat, la idea que tot està relacionat que menysprea l'atzar, l'accident, i manifesta que tot té una causa; qualsevol anomalia no explicada o llacuna en una explicació oficial poden provocar el naixement d'una nova teoria alternativa.

4.3. La dimensió dels discursos

Un cop hem vist com s'organitzen i quines són les principals reivindicacions, veiem al menys dos tipus diferents de grups antivacunes a Catalunya: d'una banda *Dulce Revolució* una associació que des de fa molts anys busca un retorn a una concepció més holística de les persones i la natura; i, d'una altra banda el grup Units per la Veritat que, sorgit durant la pandèmia busca defensar els drets i les llibertats de les persones que consideren amenaçats per les diferents polítiques per combatre els contagis de la COVID-19. Però ¿quina és la dimensió del moviment antivacunes a Catalunya i quina és la penetració dels seus discursos a la població general? Hem tingut l'oportunitat d'accedir a les dades recollides a CONTENT un estudi epidemiològic que té com a objectiu general avaluar els efectes a llarg termini de la COVID-19, des de l'estat immunològic de la població d'estudi, la salut mental i les desigualtats socials en el període posterior al confinament de la COVID-19, coordinat per Manolis Kogevinas des de l'Institut de Salut Global de Barcelona. El projecte dona continuïtat a l'estudi epidemiològic anterior COVICAT que va tenir lloc l'any 2020, i en el que d'igual manera es volien avaluar els efectes de la pandèmia i el confinament sobre la salut de la població a Catalunya.

La informació va ser recollida mitjançant una enquesta online o telefònica, durant un període de temps que compren entre el juny del 2021 al gener del 2022, temps en el que 7.257 persones van contestar l'enquesta, dels que un 58.5 % s'identificaven com a dones i un 41.5% com a homes. De les persones entrevistades un total 6827 s'havien vacunat en el moment de l'enquesta (el que representa un 94%) i 430 no ho havien fet encara (5.93%). D'aquestes 430 persones no vacunades en el moment de l'enquesta se'ls hi va preguntar per les seves intencions de vacunació. A la pregunta si es vacunarien si els hi oferien, 215 persones van contestar afirmativament (50%), 117 no ho sabien (27.21%) i 98 persones van contestar que no es vacunarien (22.79 %). La proporció de persones del total dels enquestats que no pensen vacunar-se en cap cas, representa un 1.35% del total. Aquest percentatge és només lleugerament més elevat que el que determinen Larrondo Ureta et al. (2021) a la seva recerca mencionada a l'estat de la qüestió. Amb dades extretes del CIS el setembre del 2020 quantifiquen en un 40.3% les persones que no estaven disposades a vacunar-se, però explica l'autora com aquest percentatge va baixar ràpidament i es va situar el febrer del 2021 en un 6.5%. En una anàlisi més detallada van poder establir que aquest fenomen era degut al fet que la majoria de les opinions contràries a la vacunació, no es basava tant en postures negacionistes, sinó en els dubtes sobre els possibles efectes

secundaris i situaven entorn de l'1% les persones que no es vacunarien mai, un cop que s'han dissipat els dubtes sobre la seva efectivitat i s'ha superat l'època de més incertesa respecte a les vacunes contra la COVID.

Les edats de les persones enquestades van des dels 22 fins els 93 anys amb una mitjana de tots els participants al voltant dels 56 anys. Pel que fa a les persones que manifesten no voler-se vacunar, les edats estan compreses entre els 44 i els 73 anys, dels que un 39.8% són homes i un 60.20% són dones, situant-se la mitjana d'edat en 55 anys. L'elevada proporció de dones pot tenir diverses explicacions i és una proporció similar a la participació general a l'estudi CONTENT i als estudis de recerca epidemiològica en general. Cal destacar també que els participants de CONTENT pertanyen a diversos estudis de cohorts preexistents essent en la seva majoria donants de sang. No s'observen diferències, doncs, respecte al gènere, on la proporció de dones/homes que no es vacunaran és la mateixa que la dels participants de l'estudi. Pel que fa al nivell educatiu, s'ha de tenir en compte que la mostra de l'estudi té un nivell d'estudis elevat i la proporció es manté semblant entre els vacunats i els que no es vacunaran.

Taula 2. Comparativa gènere i nivell educatiu vacunats vs. no vacunats. Estudi CONTENT

Gènere	Total enquestats		No vacunes mai	
	n	%	n	%
Home	3014	41.53	39	39.80
Dona	4243	58.47	59	60.2
Educació				
Sense estudis, però sap llegir	15	0.21	1	1.02
Estudis primaris incomplets	75	1.03	--	--
Estudis primaris (EGB, ESO)	668	9.20	9	9.18
Formació professional (FP)	1389	19.14	19	19.39
Estudis secundaris (BUP; COU, Batxillerat)	1497	20.63	26	26.53
Universitat	3610	49.75	43	43.88
Altres	3	0.04	--	--

Font: Elaboració pròpia

L'anàlisi de les dades de CONTENT, ens permet també observar la penetració dels discursos dels diferents grups antivacunes analitzats, per veure fins a quin punt els podem

trobar presents en la població. Quan aprofundim, podem veure quins son els motius manifestats per les persones entrevistades que no pensen vacunar-se (98), a l'enquesta se'ls hi donava una sèrie de possibles motius entre els quals podien triar més d'un, de la mateixa manera si no trobaven la seva motivació al llistat, podien afegir els comentaris que consideressin oportuns.

El nombre de respostes per cada categoria que s'oferia van ser:

Llistat de motius	# Respostes obtingudes
1. Efectes secundaris a curt termini (mal de cap, de braç)	16
2. Efectes secundaris a llarg termini (autisme, càncer, altres problemes de salut)	48
3. No crec en la seva efectivitat	36
4. No la necessito, ja em protegeixo (mascareta, distanciament social...)	22
5. No la necessito perquè ja he passat la covid-19	12
6. Prefereixo que altres es vacunin abans	11
7. Em vacunaria, però no amb la vacuna que em van proposar	6
8. Em fan por les vacunes	10
9. Em temo que els riscos de la vacuna són majors que els beneficis	40
10. Les vacunes contenen altres elements que són perjudicials per a mi (com el mercuri)	14
11. Les vacunes tenen microxips que permeten al Govern rastrejar a les persones que han estat vacunades	1
12. Crec que el coronavirus és una invenció per controlar-nos	4
13. Altres	21

Es pot observar la prevalença de les motivacions respecte als efectes secundaris a curt i a llarg termini (motius 1 i 2), que podem relacionar amb les conseqüències de l'escàndol de l'article retractat de Wakfield (1998) i la relació de les vacunes amb l'autisme. Destaca també el nombre de persones que afirma no creure en la seva eficàcia (motiu 3), o que tenen una alta percepció de risc respecte a les vacunes (motius 6, 7 i 8). Moltes de les respostes obtingudes, estan més relacionades amb arguments com la valoració del cost/benefici (motius 9). Podem veure també com estan presents també, motivacions que es relacionen amb les teories de la conspiració (motius 10,11 i 12).

Les respostes proporcionades pels participants que van al·legar altres motivacions (13), van ser diverses, entre les que es poden trobar, persones que pensen que no s'han fet estudis rigorosos o que consideren que són vacunes experimentals poc validades, d'altres afirmen no voler participar en un experiment científic. Una persona refusava la vacunació perquè encara no estava disponible a altres països en les mateixes condicions i altres deien

no vacunar-se per malalties prèvies que ho desaconsellen (cardiopatia, trombosis), Una persona afirmava que la grip mata a més gent que la COVID, i fins a tres persones afirmaven prendre d'altres substàncies contra la malaltia (un dels participants les qualifica de substàncies que han estat silenciades i perseguides, una altra persona afirma prendre Diòxid de Clor i un altre no especifica quina substància), una dona afirma haver passat la malaltia i fer-se serologies cada tres mesos per controlar la presència d'anticossos i afirmava que quan no es detectés la presència d'anticossos es vacunaria, un home reclamava un debat públic amb visió holística i es preguntava per què no s'ha donat veu ni espai a tots els científics, investigadors, biòlegs que hi discrepen, un home al·legava motius laborals i d'altres simplement especificaven que no es volien vacunar.

Una de les preguntes de l'enquesta, mes enllà de la vacunació, demanava als participants que valoressin la situació de les seves relacions personals (que inclou família, persones amb què conviu, amistats i l'entorn laboral), primer durant el confinament i després en el moment de respondre al qüestionari. Específicament se'ls demanava valorar el nivell de tensió. A la taula 3 es pot observar, com a dada significativa, com el nivell de tensió cau de forma general en totes les categories de resposta, entre el confinament i l'actualitat (moment de l'entrevista), excepte entre les persones que no es volen vacunar, on la categoria de molta tensió es manté respecte al confinament i és considerablement més alta (7.14%) quan es compara amb la proporció total de les respostes (1.63%).

Taula 3. Nivells de tensió relacions socials vacunat vs. no vacunats. Participants CONTENT

Des de l'inici de la pandèmia com definiria les relacions amb la família / convivents / amistats / feina, etc.?				
	Total enquestats		No vacunes mai	
	Nombre respostes	%	Nombre respostes	%
Durant el confinament estricte (març-juny 2020)				
Sense tensió	4480	61.77	60	61.22
Alguna tensió	2268	31.27	30	30.61
Molta tensió	460	6.34	7	7.14
No ho sé	45	0.62	1	1.02
A l'actualitat				
Sense tensió	5311	73.22	69	70.41
Alguna tensió	1764	24.32	21	21.43
Molta tensió	118	1.63	7	7.14
No ho sé	60	0.83	1	1.02

Font: elaboració pròpia

Durant l'observació realitzada al treball de camp, es va poder constatar com un dels neguits més importants dels grups estenografiats era la preocupació per les llibertats personals, que es veien limitades per les mesures imposades, en especial el que feia referència a la necessitat del Certificat COVID per entrar als llocs públics i l'obligatorietat de l'ús de mascareta, les persones participants de CONTENT van ser preguntades per quines mesures de protecció personal feien servir i una d'elles era sobre l'ús de la mascareta per sortir al carrer el 96.47% afirmaven que sempre duïen la mascareta, però aquest percentatge cau fins al 70.41% en les persones que afirmen que no es vacunaran.

Taula 4. Ús de mascareta vacunat vs. no vacunats. Participants CONTENT

	Total enquestats		No vacunes mai		
	Nombre respostes	%	Nombre respostes	%	
Ús de mascareta					
No	256	3.53	29	29.59	
Si	7001	96.47	69	70.41	

Font: Elaboració pròpia

5. Conclusions

Vull començar les conclusions establint una diferència entre, d'una banda, les legítimes crítiques i dubtes cap al funcionament de la indústria farmacèutica i la gestió de la salut pública per part de les institucions; i, d'una altra, l'aprensió o els dubtes que un medicament o una vacuna puguin generar en un moment concret, com passa en conjuntura actual, i els grups antivacunes aquí analitzats. En aquest treball, he volgut fer una aproximació a l'1%, que quantifica Larrondo Ureta et al. (2020), del conjunt d'individus que no vacunen en cap cas. Torres González (2018), els anomena "els recalitrants", els més intransigents, sense perdre de vista que, dins aquests grups de persones, els actors són múltiples i variats, però que comparteixen algunes característiques entre les quals, fonamentalment, un conjunt de creences o cosmovisions sobre el món, el cos i la naturalesa.

Les persones que formen part dels grups antivacunes, com hem vist, tendeixen a consumir aquella informació que reforça el seu convenciment i que, de vegades, es situa al marge de l'evidència i el coneixement científic. Posen en el mateix nivell, opinions basades en intuïcions i sospites que troben disponibles en línia, amb la ciència basada en el mètode

empíric. Sovint denigren els estudis científics (i el mètode científic en general), alhora que anhela la legitimitat científica per a les seves teories i que les infinites veritats personalitzades disponibles en xarxa es puguin presentar com a legítimes, recolzant-se en el relativisme, on ja no hi ha fets objectius, sinó múltiples significats i maneres de "conèixer" (Kata, 2012).

La desconfiança que aquestes agrupacions mantenen cap al saber oficial, els porta a apropar-se a les pseudociències i les teories de la conspiració. Així mentre el món es paralitzava el març del 2020, i quedava a l'espera del desenvolupament de les vacunes contra la COVID, els grups antivacunes es van trobar en un moment immillorable d'oportunitat política. Tant en els mesos previs al desenvolupament de les vacunes, on es va establir la carrera de les farmacèutiques per arribar les primeres a sintetitzar la vacuna, com a partir de l'inici de la campanya de vacunació a Europa i els països occidentals del nord global, el desembre del 2020. Durant tot aquest temps els col·lectius antivacunes, s'han mostrat especialment actius creant espais en línia on interactuar i compartir continguts, establint fòrums i espais de protesta, en considerar les mesures socials imposades per la prevenció dels contagis, com injustes.

L'abast dels seus missatges s'han vist impulsats en la societat en pandèmia, degut, en part, a les conseqüències psicològiques dels confinaments, l'ansietat generalitzada i els elevats nivells d'impacte emocional, que van crear l'escenari ideal per a què amb l'adopció de pautes de la cultura global, com la polarització social i política, aquestes idees guanyessin atractiu. Segons exposa Castells (2011), la por és una emoció que provoca ansietat i condueix a una resposta reflecteix associada a evitar el risc, que pot ser superada, compartint els neguits en comunitat; i quan l'individu forma part d'una comunitat, s'empodera i pot aparèixer l'entusiasme. Els individus connectats en xarxa, superen la por i es mouen per l'entusiasme. Aquest procés l'hem pogut observar en el grup *Units per la Veritat*, on la percepció d'una injustícia i la indignació, els va fer passar a l'acció. En identificar la font de la injustícia, les mesures restrictives (confinaments, ús de mascareta, distanciament social) i les coercitives (certificat COVID), que van estar percebudes com a abusives i com un atac a les llibertats individuals, es van organitzar i van establir-se en associació per a poder assolir els seus objectius. Les mateixes restriccions, que van contribuir a traslladar les activitats quotidianes a l'espai virtual, van convertir les plataformes en el mitjà essencial de comunicació, relació i protesta, són les circumstàncies que els va permetre trobar-se i constituir-se com a col·lectiu. Amb la finalització dels confinaments, les protestes, es van poder traslladar també al món real i

van ser canalitzades en esdeveniments com els que hem descrit a l'anàlisi, manifestacions, assemblees i trobades.

Hem vist, també alguns dels diferents perfils presents en el moviment antivacunes. Alguns amb un caràcter més local, com *Dulce Revolución*, una associació que fa anys promoure un estil de vida més natural i una visió holística de l'ésser humà i la natura, i *Units per la Veritat* una associació nascuda durant la pandèmia amb un propòsit de denúncia i lluita per les llibertats; així com d'altres plataformes que aspiren a una mobilització global com *World Wide Demonstration*. Malgrat l'heterogeneïtat i les particularitats dels grups, aquests col·lectius comparteixen discursos, arguments i pautes de construcció de la identitat semblants.

Els seus raonaments, són constructes que neixen en moments de crisi o d'incertesa social, que amb l'expansió d'Internet i les xarxes socials, fa només necessari un esdeveniment, del que es desconeix l'origen, perquè aparegui una teoria que l'intenti explicar. Durant la pandèmia, si afegeixen d'altres factors, com l'aparició sobtada i imprevista del virus de la COVID, que es va convertir en objecte d'estudi i anàlisi científic, a l'hora que en objecte d'interès públic-mediàtic (Larrondo Urela et al. 2021), el que va contribuir al sorgiment de multitud de teories que es van transformar ràpidament en un producte de consum, afavorint discursos i reivindicacions tant polítiques, sanitàries com antisistema. Alguns dels grups antivacunes comparteixen també certa cosmovisió del món que prové, com dèiem, de les creences *New Age*, com *Dulce Revolución* i *Units per la Veritat*, i potser des de la perspectiva de la diferent manera d'interpretar l'evidència, la llei, el risc i la ciència, podríem incloure a *World Wide Demonstration* que persegueixen objectius polítics poc definits. Respecte a aquesta darrera, la impossibilitat d'establir els seus orígens i l'opacitat de la informació disponible, desaconsella referir-se a aquesta organització com a part d'un moviment, més enllà dels perseguir els seus propis objectius. El que aquestes organitzacions comparteixen és que, en el seu funcionament, busquen un o diversos culpables als que poder assenyalar com a l'enemic, un antagonista a qui culpar de les desgràcies socials i les injustícies. L'antagonista, l'enemic, és un símbol identitari en la construcció dels grups, tot allò que es dirigeixi en contra dels antagonistes, els cohesiona com a grup. Els enemics són els que mouen fils, els polítics, les institucions, les farmacèutiques o els professionals sanitaris, als que al·ludeixen com a col·laboradors necessaris en entramats complexos de complots secrets, amenaces i riscos.

És una configuració anàloga al funcionament de les pseudociències, que ofereixen una simplificació del món complex amb discursos tancats i autoconfirmatoris, i mantenen

estructures que els fa irrefutables. No importa les proves que es puguin aportar per a rebatre els seus arguments, els seguidors d'aquest tipus de teories tendeixen a desqualificar l'evidència sota l'argument de què es tracten d'argücies orientades a desviar l'atenció; pensen, a més, que tot està relacionat i no deixen espai per l'atzar. Hem pogut veure aquests tipus de comportament en els al·legats dels "biòlegs per la veritat" i les explicacions sobre els dubtes de l'eficàcia de les vacunes, la seva toxicitat, en el qüestionament de la "teoria de la infecció" o "microbiana", etc. Es protegeixen dels intents de refutació i mostren una gran resistència a la crítica. En canvi, com adverteix Martínez Gallo (2020), quan es tracta d'explicar els seus propis arguments o exposar les seves idees, es conformen a demostrar una petita possibilitat, no el fet en si, per a concloure que el fet en qüestió ha quedat acreditat. L'absència, com a substitutiu de la casualitat. L'exemple el trobem en les afirmacions de Pàmies, per exemple, sobre que la fibromiàlgia és deshidratació del cos, que la leucèmia es cura prenent arrel de dent de lleó o que el consum del MMS serveix per curar, l'autisme, la diabetis, el càncer o qualsevol altra malaltia.

Els grups antivacunes als quals hem fet un acostament poden ser inserits, com hem vist, dintre de les lògiques de les protestes ideològiques-antagòniques. Com explica Vallverdú (2017), els individus que pertanyen a aquests grups, sovint poden acabar adoptant estils de vida particulars, intentant diferenciar-se de la resta de la societat i identificant-se amb principis vitals o morals que els porten a enfrontar-se al sistema, al que converteixen en l'enemic. Això succeeix quan les protestes socials en clau simbòlic-cultural, tenen el conflicte com a factor estructural, com s'ha pogut observar tant en els estils de vida predicats des de *Dulce Revolución* com en els plantejaments d'*Units per la Veritat*. El conflicte està present com a forma de socialització, les seves estratègies, en el llenguatge bèl·lic constant i la seva manera de relacionar-se amb l'entorn, fan del conflicte una instrument fonamental en la relació amb el món fora del col·lectiu, amb els altres. Són grups heterogenis, però que comparteixen un enemic comú (uns enemics comuns), la qual cosa queda palesa quan fan servir expressions com "dictadura sanitària", en la idea repetida dels "infiltrats", la comparació constant de les circumstàncies pandèmiques amb la guerra, al parlar del sistema repressor, o identificar-se amb soldats i dissidents.

Aquestes formacions tenen molt associat el sentit de pertinença relacionat amb l'enfrontament com a principi de funcionament del grup, on el conflicte dona cohesió, i els vincula com a part de la comunitat. Porten les estratègies de confrontació i conflicte més enllà, adoptant la consciència de no ser més que un representant d'interessos supra-individuals, que lluita per una causa, que confereix al conflicte un caràcter radical

(Simmel, 2010), el que enllaça amb la idea persistent i comú a tots els grups analitzats, el de les persones "il·luminades", que en un moment donat han vist la llum i han despertat, veient la realitat que s'oculta a la resta, hi ha alguna cosa que ells saben que els altres no. Pàmies parlava al seu discurs, de ja s'estava despertant la consciència de la gent i la idea que s'havia de crear una societat paral·lela. Aquest to messiànic, remet a l'argument de Prat et al. (2012) quan afirmen que els "nous imaginaris culturals" ocupen el lloc que abans tenien les grans religions, la idea dels il·luminats, dels desperts dels escollits, als que correspon l'establiment d'un nou ordre que donarà origen al món utòpic.

L'anàlisi de les controvèrsies tecnocientífiques públiques afirmen que al que ens referim com a "rebuig" o "resistència" cap a les vacunes són opinions i actituds polièdriques, que tenen diverses formes d'expressar-se i provenen de diferents motivacions. Indiquen concepcions divergents del compromís públic amb la ciència, les polítiques participatives i l'autonomia dels ciutadans, plantejant diverses qüestions polítiques i culturals (Durand i Cunha, 2020). En aquest sentit, un espai important de les protestes i les reivindicacions d'aquests grups estan dirigides contra les mesures adoptades per intentar controlar els contagis. La gestió de la pandèmia per part dels polítics i institucions han estat percebudes com a arbitràries, i com un atac a la llibertat individual de les persones. Una dona ens deia a la manifestació, "s'ha d'alçar la veu, pels drets de les persones, que ens els han tret i si no els parem, cada cop ens trepitjaran més (...)". Els confinaments, l'ús obligatori de les mascaretes, les coaccions per la vacunació, restriccions de moviment són el que anomenen restriccions totalitàries de control de població.

Com manifestava Francesc Colet en la seva entrevista, algunes persones que senten que les seves idees no són compreses en el seu entorn, "porque no se puede hablar ni con los vecinos, ni con los familiares, ni con los amigos, no se puede dialogar. Te tratan como a un loco, como a un apestado casi", tenien necessitat trobar-se en espais físics en els quals poder compartir amb d'altres les experiències traumàtiques viscudes, sobre situacions provocades pels confinaments on moltes persones han patit un gran impacte psicològic, i han estat exposades a elevats nivells d'estrès psicosocial, provocats durant el tancament. A les dades de CONTENT, hem pogut observar com els nivells de tensió en les relacions socials percebuts en els grups de persones que per motius diversos, no accepten la vacunació, són més elevats que en la mitjana de la resta de la mostra. Els espais on compartir les seves idees en llibertat, els ha permès crear un grup i els hi ha conduït a generar una identitat compartida alternativa que els cohesiona i uneix com a comunitat.

Les vacunes són un èxit de la ciència i una eina fonamental per la salut pública, que contribueixen a la disminució dràstica de la morbiditat i la mortalitat per malalties prevenibles per vacunació. Tanmateix, aquests grups es convencen de tot el contrari, segons els seus arguments les vacunes són en realitat ineficaces, inútils i fins i tot perilloses, i troben a la xarxa una font on nodrir-se d'articles, notícies i testimonis de vegades anecdòtics i no verificables, que ràpidament i eficientment difonen. La complexitat en l'anàlisi dels grups rau en l'heterogeneïtat del moviment, l'existència de diferents grups i actituds col·lectives o individuals, fa difícil la seva classificació.

En aquest treball hem volgut fer una aproximació en algunes de les formes d'entendre la realitat i l'organització d'aquests grups, hi ha moltes més. Com a més complexa és la realitat i la societat, més difícil és afrontar els reptes que se'ns plantegen i quan s'han de prendre decisions, de les quals es desconeixen o no s'entenen tots els elements implicats, es tendeix a buscar explicacions simplificadores de la realitat. En aquest context és quan grups amb arguments com els antivacunes, sovint propers a pseudociències i teories de la conspiració guanyen terreny. Fent servir el conflicte i la distorsió de la realitat, com a estratègia, on finalment els sentiments i les emocions prevalen en la presa de decisions, més que l'anàlisi objectiva dels fets. Ofereixen una simplificació del món complex.

6. Bibliografía:

- Adams, J. (2003). “The bitter end: Emotions at a movement's conclusion”. *Sociological inquiry*, 73(1), 84-113.
- Aparicio Rodrigo, M. (2015). “Antivacunas: un reto para el pediatra”. *Pediatría Atención Primaria*, 17(66), 107-110
- Apaza, C. M., Sanz, R. S. & Arévalo, J. E.. (2020).”Factores psicosociales durante el confinamiento por el Covid-19–Perú”. *Revista Venezolana de Gerencia*, 25(90), 402-413.
- Balluerka Lasa, M. N., Gómez Benito, J., Hidalgo Montesinos, M. D., Gorostiaga Manterola, M. A., Espada Sánchez, J. P., Padilla García, J. L., & Santed Germán, M. Á. (2020). "Las consecuencias psicológicas de la COVID-19 y el confinamiento". *Informe de investigación. Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua*
- Bauman, Z. & Mauro, E. (2016). “Babel”. *Viena edicions*. Barcelona
- Bauman, Z. (2003). En busca de seguridad en un mundo hostil. *Siglo XXI*, Madrid, (1), 14.
- Bodenheimer, T. (1983). “La industria farmacéutica internacional y la salud de la población mundial”. *Cuadernos Médicos Sociales*, (24).
- Burki, T. (2020). “The online anti-vaccine movement in the age of COVID-19”. *The Lancet Digital Health*, 2(10), e504-e505.
- CAC, (2019) “El discurs antivacunes a internet INFORME 30/2019”. *Àrea de Continguts. Consell de l'Audiovisual de Catalunya*. Barcelona.
- Calle, A (2005) “Más allá de las protestas”, Nuevos movimientos globales. Hacia la radicalidad democrática. Madrid: *Editorial Popular*, pp. 17-46.
- Carozzi, M. J. (1995). “Definiciones de la New Age desde las ciencias sociales”. *Boletín de lecturas sociales y económicas*, 5(2), 19-24.
- Castells, M. & Martínez Gimeno, C. (1997). “La era de la información: economía, sociedad y cultura”. Madrid. *Alianza*.
- Castells, M. (2012). “Redes de indignación y esperanza”. Madrid: *Alianza Editorial*.
- Castells, M. (2012). Prefacio: " Autocomunicación de masas y movimientos sociales en la era de Internet". *UOC & University of California, Anuario del conflicto social*, (1).
- Chadwick, N. C. (1998). “Molecular strategies for the detection of measles virus in inflammatory bowel disease” *Tesis Doctoral*, University of London.
- Cuesta-Cambra, U., Martínez, L. M., & Niño-González, J. I. (2019). “Análisis de la información pro vacunas y anti vacunas en redes sociales e internet. Patrones visuales y emocionales”. *Profesional de la Información*, 28(2).
- Diccionari de la Llengua Catalana, (s.d.). Iatrogenesi. Recuperat el 28 de maig de 2022, de <https://www.diccionari.cat/EC-GDLC-e00164323.xml>
- Dulce Revolución (2020, 10 Diciembre) “Están matando a nuestros ancianos en las residencias”. [Comunicat] <https://pateitv.com/watch/McRBDFZM92Mq2xj>

- Dulce Revolucion (s.d.) “Información detallada sobre las vacunas, por una vacunación libre y de gestión transparente”. Recuperat 17 de maig 2022 <https://dulcerevolucion.com/articulo-detallado/>
- Durand, J. Y. & Cunha, M. I. (2020). “To all the anti-vaxxers out there...: ethnography of the public controversy about vaccination in the time of COVID-19”. *Social Anthropology*. doi: 10.1111/1469-8676.12805
- Fernández-Niño, J. A., Baquero, H. (2019). “El movimiento anti-vacunas y la anti-ciencia como amenaza para la Salud Pública”. *Revista de la Universidad Industrial de Santander. Salud*, 51(2), 103-106.
- González Camacho, N. (2011). “Recerca sobre webs" antivacunes" a internet”. (TFG) *Universitat Oberta de Catalunya*.
- Gusfield, J (2014). “La cultura de los problemas públicos”. El mito del conductor alcoholizado versus la sociedad inocente. *Buenos Aires: Siglo XXI*, 2014 -edición original 1981-, pp. 65-92).
- Hornsey, M. J., Harris, E. A.& Fielding, K. S. (2018). “The psychological roots of anti-vaccination attitudes: A 24-nation investigation”. *Health psychology*, 37(4), 307.
- Hornsey, M. J., Lobera, J. & Díaz-Catalán, C. (2020). “Vaccine hesitancy is strongly associated with distrust of conventional medicine, and only weakly associated with trust in alternative medicine”. *Social Science & Medicine*, 255, 113019.
- Jansen, V. A., Stollenwerk, N., Jensen, H. J., Ramsay, M. E., Edmunds, W. J. & Rhodes, C. J. (2003). “Measles outbreaks in a population with declining vaccine uptake”. *Science*, 301(5634), 804-804.
- Jasper, J M. (2012).”Las emociones y los movimientos sociales: veinte años de teoría e investigación”. *Revista Latinoamericana de Estudios sobre Cuerpos, Emociones y Sociedad*, 4(10),46-66.
- Jolley D, Douglas KM (2014) “The Effects of Anti-Vaccine Conspiracy Theories on Vaccination Intentions”. *PLoS ONE*. 9(2): e89177. doi:10.1371/journal.pone.0089177
- Kata, A. (2012). “Anti-vaccine activists, Web 2.0, and the postmodern paradigm—An overview of tactics and tropes used online by the anti-vaccination movement”. *Vaccine*, 30(25), 3778-3789.
- Kaur-Gill, S., & Dutta, M. J. (2017). Digital ethnography. *The international encyclopedia of communication research methods*, 1-10.
- Klandermans, B. (2001) “La construcción social de la protesta”, en Laraña, E., Gusfield, J. (ed) (2001), *Los nuevos movimientos sociales. De la ideología a la identidad*. Madrid: CIS, pp. 183-219.

- Larrondo Ureta, A., Peña Fernández, S., Morales i Gras, J. (2021). “Desinformación, vacunas y Covid-19. Análisis de la infodemia y la conversación digital en Twitter”. *Revista Latina de Comunicación Social*, 79, 1-18. <https://www.doi.org/10.4185/RLCS-2021-1504>
- Maréchal, N. (2018). “From Russia with crypto: A political history of Telegram”. In *8th USENIX Workshop on Free and Open Communications on the Internet (FOCI 18)*.
- Martínez Gallo, A. (2020). “Teorías de la conspiración: de la franja lunática al centro del imaginario colectivo” [Tesis doctoral, no publicada]. *Universidad Nacional de Educación a distancia UNED*.
- McAdam, D. (2001). “Cultura y movimientos sociales”, en Laraña, E., Gusfield, J. (ed) (2001), *Los nuevos movimientos sociales. De la ideología a la identidad*. Madrid: CIS.
- Moreno-Castro, C., Vengut-Climent, E., Cano-Orón, L. & Mendoza-Poudereux, I. (2022). “Exploratory study of the hoaxes spread via WhatsApp in Spain to prevent and/or cure COVID-19”. *Gaceta Sanitaria*, 35, 534-540.
- Motta, M., Callaghan, T., & Sylvester, S. (2018). “Knowing less but presuming more: Dunning-Kruger effects and the endorsement of anti-vaccine policy attitudes”. *Social Science & Medicine*, 211, 274-281.
- Pàmies, J. (2021, 27 novembre) “Discurs Assemblea oberta i xerrada sobre com alimentar-se i sobreviure a la jungla urbana” [gravació d'audio]. Barcelona
- Perigüell I, E. B., & Añón, R. B. (2003). "En el nombre de los niños: La Real Expedición Filantrópica de la Vacuna (1803-1806)". *Asociación Española de Pediatría*.
- Prat, J (coord.), Anguera, M, Caudet, F.R., Dittwald, D; Reche, J, Tomas, I, Vivancos, I. (2012) “Els nous imaginaris culturals: Espiritualitats orientals, teràpies naturals i sabers esotèrics Tarragona”. *Universitat Rovira i Virgili*, 106 p. ISBN: 978-84-695-6293-2
- Prats, J. (2011). “Noves espiritualitats, teràpies holístiques i sabers esotèrics: el cas de Tarragona i Reus”. *Arxiu d'Etnografia de Catalunya*, (11), 293-294.
- Riedel, S. (2005). “Edward Jenner and the history of smallpox and vaccination”. *Baylor University Medical Center Proceedings* (Vol. 18, No. 1, pp. 21-25).
- Ruiz, A. L., Arcaño, K. D., & Pérez, D. Z. (2020). “La psicología como ciencia y profesión en el afrontamiento del COVID-19”. *Revista Caribeña de Psicología*, 153-165.
- Salgado Andrade, E. (2021). “Memes y procesos de semiosis de la pandemia en México”. *Comunicación y sociedad*, 18.
- Salleras, L. (2018) “Movimientos antivacunas: una llamada a la acción”, *Vacunas*, Volume 19, Pages 1-3, ISSN 1576-9887, doi.org/10.1016/j.vacun.2018.03.001.
- Sandín, B., Valiente, R. M., García-Escalera, J., & Chorot, P. (2020). “Impacto psicológico de la pandemia de COVID-19: Efectos negativos y positivos en población española asociados al periodo de confinamiento nacional”. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, 25(1).

- Simmel, G. (2010) “El conflicto. Sociología del antagonismo”, Madrid: *Editorial Sequitur* (edició original 1904)
- Smith, P. J., Chu, S. Y., & Barker, L. E. (2004). “Children who have received no vaccines: who are they and where do they live?”. *Pediatrics*, 114(1), 187-195.
- Soberanía y Salud (s.d) “Inscríbete a Soberanía y Salud”. Recuperat 29 de maig del 2022 de <https://soberaniaysalud.com/inscripcion/>
- Tarrow, S (2004) “El poder en movimiento. Los movimientos sociales, la acción colectiva y la política”. *Alianza*. Madrid
- Torres González, O. (2018). “Claves para comprender la resistencia de los colectivos antivacunas: una controversia científico-tecnológica pública”. *Revista de humanidades de Valparaíso*, (11), 7-37.
- Tuells, J. (2006). “La introducción de la variolización en Europa”. *Departamento de Enfermería Comunitaria, Medicina Preventiva y Salud Pública e Historia de la Ciencia*. Universidad de Alicante
- Units per la Veritat (2022, 23 de gener) “Manifest Manifestació 23 gener”. Barcelona.
- Units per la Veritat (2022, 3 de gener) “Denunciamos la plandemia- Taula rodona a Contra infòs” *La moscaTv [vídeo]* Odysee https://odysee.com/@Unitsperlaveritat:3f/taularodona-48_1-CArme-MAyugo-2:d?&sunset=lbrytv
- Vallverdú, J. (2017). “Conflicto estructural y movilización colectiva: formatos y lógicas de las protestas sociales”. *Perifèria: revista de recerca i formació en antropologia*, 22(1), 0027-50.
- Vega-Dienstmaier, J. M. (2020). “Teorías de conspiración y desinformación entorno a la epidemia de la COVID-19”. *Revista de Neuro-Psiquiatría*, 83(3), 135-137.
- Wakefield et al. (1998). “RETRACTED: Ileal-lymphoid-nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children”. *The Lancet*, 351(9103), 637-641. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(97\)11096-0](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(97)11096-0)
- WHO (2020). “Gestión de la infodemia sobre la COVID-19: Promover comportamientos saludables y mitigar los daños derivados de la información incorrecta y falsa”. Organizació Mundial de la Salut. [Comunicat] Recuperat 8 Desembre 2021.
- Wolfe, R. M., Sharp, L. K., & Lipsky, M. S. (2002). “Content and design attributes of antivaccination web sites”. *Jama*, 287(24), 3245-3248.
- World Wide Demonstration (2021, 3 agost) “World Wide Rally for freedom” [comunicat de premsa]. Recuperat 10 de febrer del 2022
- World Wide Demonstration (2022, 21 maig) “World Wide Rally for freedom” [comunicat de premsa] Recuperat 18 de maig del 2022

- Zimmerman, R. K., Wolfe, R. M., Fox, D. E., Fox, J. R., Nowalk, M. P., Troy, J. A. & Sharp, L. K. (2005). “Vaccine criticism on the world wide web”. *Journal of medical internet research*, 7(2), e369.